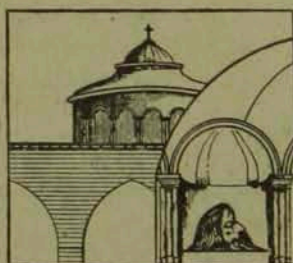

ՄԻՈՒՆ
Կրօնական Գրական
Բանասիրական

ՊԱՇՏՏՈՂԱԿԱՆ ՀՐԱՏ. ԵՐՈՒՍԱԼԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՀՈՐ
ԵՐԶԱՆ 1958

ԼԲ.
ՏԱՐԻ

«سِيُون» مجلة أرمنية شهرية. أدبية. ثقافية. للغة والبيان

"SION" an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

— «Երանի խաղաղարարաց ...»

Երես

49

ԿՐԹՆԱԿԱՆ

— Աղօթք Ս. Բարսեղ Հայրապետի

52

— Ճառ Խաչին՝ Յովնան Ոսկեբերան Հայրապետի

55

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Նարեկացու ստեղծագործութիւնը

Մ. ՄԿՐԵԱՆ

56

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

— De Profundis

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

61

— . . .

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

62

— Աբովեանի սիրքը

» »

62

— Արծիւն ու մեղքը

» »

62

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

— (Խեւ) Յովնանեա Թլիւրանցի

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

63

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

— Պիլարզուի ոնիրը

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

66

ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

— Ս. Յարութեան Տանարին նորոգութիւնները

68

Ս. Յարութեան Տանարի նորոգութեանց նախապատրաստութիւնները

ԿԻՐՐԵՂ ՎՐԻ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ

69

Պատճառական Հաղորդագրութիւն Ս. Արուստի Դիւանէն

72

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

— Եկեղեցականք-Բեմականք

72

— Պատճառականք

73

Յուշակ Նպաստից Հայոց Երուսաղէմի Պատրիարքութեան

74

ՍԻՈՆ-ի Տարեկան բաժնեգիրն է՝
բոլոր երկիրներու համար՝ ԱճՊԼ. Շիլին 20

Redaction of the Armenian Monthly SION
Armenian Patriarchate,
P. O. B. 4001
Old City - Jerusalem
Via Amman (Jordan)

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Բ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1958

◀ Մ Ա Ր Տ ▶

ԹԻԻ 3

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

“ԵՐԱՆԻ ԽԱՂԱՂԱՐԱՐԱՑ...”

Մօտաւորապէս տաս տարիէ ի վեր աշխարհի մթնոլորտը մերթ ընդ մերթ կը լեցուի «խաղաղութեան կոչ»երու ձայնով։ Այս ձայնը մերթ կ'արձագանգէ Սթոքհոլմի, մերթ Վարշաւայի «համաժողովներէն» և շարունակ ու անդադար կը հնչէ ռատիոյէն և մամուլի էջերէն։ Այս բարձրալուր և միօրինակ ձայնը անվերջ կրկնուելով՝ արդէն մաշելու վրայ է։ Այնուհանդերձ մարդկութեան քաղցն ու ծարաւը ճշմարիտ խաղաղութեան համար այնքան զօրաւոր է, որ այս «կոչ»երուն փողահարները չեն յուսահատիր երբեք, և իրենց աղմուկը կը շարունակեն, աշխարհի խաղաղութիւնը խանգարելու աստիճան։

Բարեհաճ մարդիկ զիտեն՝ որ «խաղաղութեան» այս հրաւէրը նմանու թիւն չունի այն ճշմարիտ խաղաղութեան երկնային հրաւէրին հետ՝ զոր տուին Աստուծոյ պատգամաւորները աշխարհի փրկչին ծննդեան առաւօտուն՝ երգելով «և յերկիր խաղաղութիւն»։

Երկինքի բարձունքներէն եկած այս ձայնը դարէ ի դար հնչած է հաւատացեալներու շրթներէն և արձագանդած է ծագէ ի ծագ՝ Աստուծոյ փառքը հռչակելու և բարի մարդոց հոգիներուն ամենէն խորունկ և ամենէն ուժգին իղձը իրենց Արարչին և իրենց եղբայրներուն յայտարարելու համար։ Եւ ինչպէս Քրիստոսի փրկադորժութեան սկիզբէն ծանուցուեցաւ «յերկիր խաղաղութեան» աւետիսն ու հրաւէրը, նոյնպէս Փրկչին վերջին կտակը եղաւ. «զխաղաղութիւն թողում ձեզ, զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ»։

Էական է՝ որ խաղաղութիւնը տիրէ նախ մեր, մարդոցս, սրտերուն և հոգիներուն մէջ, երբ կեանքի փոթորիկները և ալեկոծումները կը սպառնան չարիքի ժայռերուն զարնել զմեզ և ընկուզել զմեզ մեղքի և խաւարի անդունդին մէջ։ «Մի՛ խռովեացին սիրտք ձեր և մի՛ զանդիտեացեն» պատուիրեց Տէրը։ «Զեր սրտերը թող չխռովին և չվախնան»։ Ըստ այսմ՝ ամենէն կարեւորը այն է՝ որ հոգեկան արիութեամբ պայմանաւորուած ներքին խաղաղութիւն ունենանք։ Այդ պատճառաւ կ'ազօթէ եկեղեցին. «խաղաղութեամբ քով Քրիստոս Փրկիչ մեր, որ ի վեր է քան զամենայն միտս և զբանս, ամբացո՛ղ զմեզ և աներկիւղ պահեա յամենայն չարէ»։

Եւ ապա կենսական է որ խաղաղութիւնը տիրէ երկրի վրայ, մարդկային ընկերութեան մէջ: Ընկերասիրութեան և հաճութեան քաղցր պատուր եղող այս խաղաղութեան քաղցն ու ծարաւն ունին մարդիկ որպէսզի ազատ ըլլան քաղելու աստուածազիր իրենց ճակատագրի ճամբէն: Պատերազմ և խռովութիւնք, սրածուծութիւնք և սպանութիւնք դառն պտուղներն են մարդոց մէջ բոյն դրած անձնասիրութեան և տոնելութեան մեղքերուն: Վասնզի տատասկէն թուր և փուշէն խաղող, ի հարկէ, կարելի չէ քաղել:

Նոյնպէս անաստուած և նիւթապաշտ մարդերէ խաղաղութիւն կարելի չէ սպասել: Բռնակալներու և կեղծքիչներու խոստացած կամ տուած խաղաղութիւնը՝ ի վերջոյ խռովութեան միայն կը տանի: Եւ խեղդամահ արդարութեան լուծութիւնը պէտք չէ շփոթուի խաղաղութեան հետ: «Արդարութիւն և խաղաղութիւն համբուրեցին» կը պատգամէ Աստուծոյ խօսքը: Առաջին Աշխարհամարտէն առաջ տրեւմտեան Հայաստանը խաղաղ չէր. այսօր խաղաղ է ... Խռովութիւն կայ այսօր Ալճերիոյ մէջ և Ֆրանսա «խաղաղութիւն» կ'ուզէ հաստատել այնտեղ, կապտելով Ալճերիացի ժողովուրդին ազատութեան և ինքնորոշման իրաւունքները և լռեցնելով արդարութեան ձայնը:

Այս կերպով «խաղաղած» երկիրներ և ժողովուրդներ շատ կան երկրագունտին վրայ ...

Բայց քրիստոնեայ մարդոց, ազնիւ մարդոց խաղաղութիւնը այլ է: Անոնցը այն խաղաղութիւնն է՝ որ կը համբուրուի արդարութեան հետ: Պայքար՝ խաղաղութեան համար. բարի է: Բայց նաեւ պայքար՝ արդարութեան համար, ազատութեան համար. առանց երկրորդին՝ առաջինը անկարելի է: Վասնզի այս երկուքը անբաժանելի են իրարմէ:

«Խաղաղութեան կոչ»երուն թմրկահարութեան ձայնը, զոր կը լսենք ատեն ատեն, կը տարածուի համայնավարութեան կեդրոնէն: Սովետ Միութեան ղեկավարներն են որ ժամանակ առ ժամանակ կը թուցնեն «խաղաղութեան» աղաւնիները: Բայց այս աղաւնիները չեն նմանիր անոր՝ որ վերադարձաւ Նոյի տապանին, երբ ան տեսաւ աշխարհակործան ջուրերու ամեհի ալիքներուն հանդարտիլը, և եկաւ ձիթնին իր կտուցին՝ ծանուցանելու աշխարհի ապահովութիւնը: Այդ ապահովութեան վստահ ըլլալով էր որ Նոյ դուրս ելաւ տապանէն, ինքնապաշտպանութեան իր ամրոցէն: Խռովութեան և պատերազմի առաջին առնելու համար՝ նախ մարդիկ և ազգեր պէտք է փոխադարձ վստահութիւն ունենան իրարու հանդէպ և ապահով զգան յարձակումի վտանգներէն:

«Իբրեւ զի՝ գեղեցիկ են ի վերայ լերանց ոտք աւետարանչի համբաւոյն խաղաղութեան» կը գոչէ Մարգարէն: Բայց պողպատեայ զրահներով բռնաւոր սպառազինեալ բանակներու ծանր և չարագուշակ ոտնաձայները չեն նմանիր երբեք խաղաղութեան աւետաբերներու ոտքերուն քաղցրալուր ձայնին:

Ոչ ալ կայծակնաթուիչ և մահափիւռ հրմուկներու սարսազդեցիկ սոյնն ու կռիւնը կը նմանին խաղաղութեան աղաւնիներու կախարդիչ վուլվուին: Հարցնել պէտք է արդարեւ թէ այն «խաղաղութիւնը» որուն կոչերուն աղմուկը զմեզ կը խռովէ՝ երբեքէ համբուրուած է կամ կ'ուզէ՞ համբուրուիլ արդարութեան հետ: Հարցնել պէտք է թէ կոմմունիզմի հին ու նոր ղեկավարներուն սուտն ու կեղծիքը պաճուճելու միայն ծառայող այդ աղաղակը, արդարութեան

ձայնը խափանելու համար հանուած այդ աղմուկը ի՞նչ նմանութիւն ունի ճշմարիտ խաղաղութեան ղեկահանչիւն մեղեգիին հետ, որուն խորունկ կարօտն ունին մարդոց հոգիները։ Դժոխային զէնքերու մշտական արտադրումը ի՞նչ ապահովութիւն կրնայ ներշնչել մարդոց և ազգերու, որպէսզի անոնք խաղաղ կեանքի կարենան նուիրուիլ։

«Երանի խաղաղարարաց, զի նոքա որդիք Աստուծոյ կոչեացին»։ Ո՞վ կրնայ ըսել թէ Կոմունիզմի կարծեցեալ խաղաղարարները Աստուծոյ որդի կոչուելու մասին երբեիցէ խորհած են։ Կամ ո՞վ կրնայ մտածել թէ անոնք և անոնց նմանները մինչև իսկ հեռուէ հեռու Աստուծոյ որդիներու զործ կը կատարեն։ Ճշմարիտ խաղաղութեան ծառաւի հոգիները պէտք է խաբէութեան զոհ երթան՝ խաղաղութեան հետ չփոթելով՝ խռովութեան արարիչներուն բանսարկութիւնը։

Այսպէս կոչուած «խաղաղութեան կոչերը» ուրիշ բան չեն՝ բայց եթէ աշխարհի երկու հսկայ ռազմական ուժերուն միջև «ձիւռ առուտուր»ի և քաղաքական սակարկութեան համար ըսուած խօսքեր։ Այս սակարկութեան մէջ դեր չունին Աստուծոյ որդի կոչուիլ ցանկացող բարի հոգիները, կամ խաղաղութեան աւետաբեր ըլլալ փափաքող աւետարանիչները և հոգեւոր առաջնորդները։ Վասնզի խաղաղութիւնը առուծախի ապրանք չի կրնար ըլլալ։

Ի՞նչ խօսք, թէ մեր մշտական աղօթքը պէտք է ըլլայ որ աշխարհի երկու մեծագոյն ռազմական ուժերը, Միացեալ Նահանգները և Սովետական Միութիւնը, իրարու հետ կռիւի չընտելին և զիրար բզքտելու չեւեն։ Ի՞նչ խօսք, որ աշխարհի բոլոր բարեհաճ մարդերուն ամենէն ուժգին ցանկութիւնն է որ երկրագունտի այս ահաւոր և վիթխարի հսկաները համաձայնին որ աշխարհը աներևակայելի կրակներու չմատնեն և բազմահազար դարերու հոգեւոր և մտաւոր կատարումներն ու քաղաքակրթութիւնը իսպառսպուռ չանէացնեն։ Եւ եթէ անոնք անպայման պատերազմ կ'ուզեն ընել՝ զէթ զոհանան պաղ պատերազմով, և չձեռնարկեն մարդկութիւնը բնաջնջել՝ մեր օրերու նոր ջրհեղեղով մը, որ այս անգամ հրեղեղ պիտի լինի, չուրի տեղ կրակով ծածկելով ամբողջ երկիրը։

Յամենայն դէպս, մեզի քրիստոնեաներու և հոգեւոր առաջնորդներուն զործը չէ քաղաքական հաշիւներու և խաղերու թակարդին մէջ բռնուիլ։ Արդէն «մեծ պետութիւններու ղեկավարները» յիշականին կարևորութիւն ալ չեն ընծայեր հոգեւորականներու կոչերուն կամ կարծիքներուն։

Մենք ժառանգորդներն ենք այն խաղաղութեան՝ զոր Յիսուս թողուց մեզի, ըսելով. «Զխաղաղութիւն թողում ձեզ, զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ»։

Քրիստոնեայ մարդիկ պէտք է ջանան ծաւալել այն խաղաղութիւնն ու հաշտութիւնը միայն՝ որով Աստուծոյ որդիութեան խոստումը կ'երաշխաւորուի։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՂՕԹՔ Ա. ԲԱՐՍԵՂ, ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

(Կը կարդայուի Աւագ Հինգտաբքի, ապաշխարողաց վրայ)

Տէր Աստուած հայր ամենակալ ստեղծող երկնքի և երկրի՝ որ Քու բարերար կամքիդ ակնարկով զոյացուցիր ամէն արարածները՝ երեւելիներն ու աներեւելիները, երկնայիններն ու երկրաւորները։ Եւ Քու նախախնամութեամբդ ստեղծեցիր մարդը հոգէն ու բարերար պատկերիդ համաձայն պատուելով մեծարեցիր զանիկա, անմահութիւն ու անապական կենդանութիւն պարգեւելով անոր։ Ու ինքնիշխան կամքով և փառքով զարդարելով պատկեցիր զայն ու շնորհեցիր անոր փափկութեան զրախտին վայելքը՝ որպէսզի գործէ ու պահէ զայն և անանց ու անճառելի այդ պարգեւը վայելէ շարունակ և օրըստօրէ յառաջանայ բարի գործերու մէջ։ Եւ տուիր անոր Քու կենսաբեր կամքիդ բարի հրամանը՝ որպէսզի այդ մեծ պատուիրանադրութեամբ ա՛լ աւելի փառքով ու պատիւով ճոխանար, ու Քու բարերար կամքիդ հնազանդելով՝ ա՛լ աւելի գերազանց կեանքին վերափոխուէր, այսինքն՝ ժամանէր վերին երուսաղէմի իմանալի կայանները։

Իսկ անիկա՝ պատրող չար օձէն խառուելով, կեանքի գործիքն ու բարեաց պատճառը անձնիշխան յօժարութեամբ բանասրկուին կողմը դարձուց և չարին խաբէութեան գործիքը ըլլալով՝ շեղեցաւ Քու արարչադիր ու կենսաբեր պատուէրէդ և հնազանդելով չարին՝ նախամեծար համարեցաւ պատրող թշնամիին սխալական խօսքերը Քու աստուածային օրէնսդրութենէդ։ Լսեց կնոջ խրատը ու կորսնցուց տիրական վեհ իմաստութիւնը, յիմարաբար և անխորհուրդ կերպով մերկտնալով բոցաճաճանչ և լուսեղէն զարդարանքները և անոր տեղ պատառատուն տերեւերի հայթայթելով՝ կը ջանար ծածկել իր ամօթալից մերկութիւնը, յոյսը կտրած Ամենակալիդ զօրութենէն, կը կարծէր պահուրտիլ աստուածութեանդ ամենատես գիտութենէն, իր մեղանշեւուն պատճառ ցոյց տալով կինը. օ Այս կինը,

կ'ըսէր, զոր տուիր ինծի, անիկա եղաւ պատճառս։ Ստոր համար անէ՛ծքի և ցաւերու կեանքը ժառանգեց՝ իշխալով մահուան ու ապականութեան ներքեւ՝ Քու անսրտ և աստուածային հրամանիդ համաձայն՝ թէ զայն (արգիլուած պտուղը) կերած օրդ իսկ պիտի մեռնիս. ու ատոր հետեանքով մահուան իշխանը թագաւորեց ու տիրեց մեր վրայ և կորստեան պահակը մեր բնութիւնը զրաւելով իրեն հնազանդեցուց, ու ամէնքը իր ծառաներն ըրաւ և զժոխքի ծանր ծառայութեան լծեց զանոնք։

Իսկ Քու, Հա՛յր բարեգութ, յաղթուելով առատ ու անբաւ մարդասիրութենէդ, չհանդուրժեցիր Քու անարատ ձեռքիդ ստեղծուածը այնպիսի վտանգաւոր աղէտքի ենթարկուած տեսնել. այլ գործիքելով Քու հայրախնամ սիրովդ՝ զթնցար մարդոց որդիներուն վրայ ու այցելեցիր կորուսեալին, ու զանոնք փնտռելու համար զրկեցիր Քու Միածինդ ու Էակիցդ՝ ծոցածին ու անբաժանելի բանդ Աստուած, որ աշխարհ գալով իր վրայ առաւ մեր աղքատացած բնութեան գձուձ կերպարանքը՝ իբրեւ մարդ ծնելով անարատ և ամէնօրհնեալ Աստուածածին Սուրբ Կոյտէն ու ինքը յանձն առաւ Աղամի յանցանքը ու իր աստուածային տեսչութեամբ իր վրայ կրելով մեր մարդկային ամէն կիրքերը, բացի մեղքէն, մարդկութեան պտուղը հանդիսացաւ։

Երկնաւոր հովիւը ելաւ բարձր լեռան վրայ փնտռելու մոլորեալ ոչխարը ու զբռնելով զայն՝ իր բարերար ուսին վրայ առաւ և հայրենի բնակարանը դարձուց՝ ուսկից արտաքսուած էր արդարապէս, և անէ՛ծքի ու ցաւերու դատապարտութիւնը ջնջեց իր անպատժապարտ մահովը, ու աւազակներու ձեռքը ինկածը վերստին առողջացուց՝ պատելով անոր վէրքերը, ձէթ և գինի զնելով անոնց վրայ ու զայն աւանդելով Քու ամէնընկալ Կաթողիկէ Սուրբ Եկեղեցիիդ պանդոկին, այն Եկեղեցիին՝ որ կը

ժողովէ քոյր ցրուածներն ու կեղեքուածները ու կը միացնէ զանոնք Երկնաւոր Հօր որդիները ընկելով. ու Սաշին վրայ Իր հաշտարար ու մեղսաբաւիչ պատարագով քոյրաւորէր Ինքզինքը ընծայեց մեր փոխարէն ու մեր մեղքերուն համար Իր անձը փոխանակեց։ Եւ զարձեալ վերստին սաւցաւ մեզ Իր սուրբ արիւնով ու ազատեց բանտարկուին ծառայութենէն՝ պատուելով մեր յանցանքներու դատապարտութեան մուրհակը, ու մեր հակառակորդը վերցուց մէջտեղէն ու քնեակեց զայն խաչափայտին վրայ. մերկացուց անոր չարանիւղ զօրութեան իշխանութիւնը և պետութիւնը՝ յայտ յանդիման խայտառակելով ու նշաւակելով զանոնք Իր անձին վրայ՝ Իր աստուածային զօրութեամբ։

Ու Իր իշխանական պետութեամբ դըժոխքի ստորին սանդարամետը իջաւ. ազարտեց բուն զօրութիւնը աշխարհի կարծեցեալ իշխանին, որ բարձրացած ու լեռնացած ամբարտաւանութեամբ՝ մեր մարդկային բնութիւնը իր իշխանութեան ներքեւ գրաւած ունէր։ Ատոր համար պատերազմի մէջ հօր թագաւորը եկաւ հասաւ բարձունքներէն, եկաւ հպարտացեալին բարձունքը ու կապեց կաշկանդեց հսկան՝ կործանելով անոր ամբուսութիւնները։ Յափշտակեց անոր զանձերը ու զարձեալ արքունական պատկերը դրախտին մէջ մտցուց՝ ուսկից դուրս հանած էր, տալով անոր եօթը շնորհները, զորս կորսնցուցած էր իր եօթնեակ յանցանքներով։ Վասնզի խմաստութիւնը շինեց հօրեանական տունը՝ այսինքն Դաւիթի խորանը, և ինկածն ու կործանածը նորոգեց և կանգնեց վերստին՝ Ինքը ըլլալով ծաղիկ՝ Յեստէի արմատէն. ու Անոր վրայ հանգչեցաւ Սուրբ Հոգին, որ խորհրդանշանն է խմաստութեան և հանճարի, գիտութեան և աստուածապաշտութեան հոգիին, ու լեցուեցաւ երկրիւղի և սրբութեան հոգիով։ Վասնզի ուր որ Տիրոջ երկրիւղ կայ՝ հոն կայ նաև պատուիրաններու պահպանութիւնը, և ուր որ պատուիրաններու պահպանութիւնը կայ՝ հոն ոչ մէկ յանցանք գոյութիւն չ'ունենար. որովհետեւ Անիկա մեր յանցանքները Իր վրան առաւ ու մեր ցաւերը վերցուց ու Քեզ միայն ճանչցուց մեզի իբրեւ ճշմարիտ Աստուած կենդանեաց և մեռելոց. ու Սաշին վրայ թափած Իր ա-

րիւնով խաղաղութիւն հաստատեց երկինքի և երկրի միջև և Քու քաղցր սիրոյդ կամքը հաճեցուց զէպի արարածները, որով վերցուեցաւ միջնորմը, լուծուեցաւ կրճիւր, որ կը խափանէր ու կ'արգիլէր մեր փրկութիւնը, ու բացաւ կեանքի ծառին ճամբան՝ որ սերովբէներու բոցեղէն սուրով կը պահպանուէր։ Վասնզի մեզի ընկերացաւ Ճանապարհը, ճշմարտութիւնը և կեանքը Յիսուս Քրիստոս, որ առաջնորդեց մեզ փրկուէաւ կեանքի զէպի երկինք տանող ճամբէն և իշխանութիւններէն ու պետութիւններէն վեր բարձրացուց և խրախուսելով հաւատացեալները՝ ըսաւ. «Քաջախրուեցէք զի ես յաղթեցի աշխարհին, ու իշխանութիւն տուի ձեզի կոխելու օձերն ու կարիճները և թշնամիին քոյր զօրութիւնները»։ Որով՝ համարձակութեամբ կրնանք ըսել. «Ո՛ր է մահ քու յաղթութիւնդ, ո՛ր է դժոխք քու խաղիւղդ»։ Վասնզի մենք փրկուեցանք ու ազատուեցանք քու միածին Որդիիդ և մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի արիւնով, որուն հետ Քեզ Հօրդ և Ս. Հոգւոյդ վայել է փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ և յաւիտեանս. ամէն։

Խաղաղութիւն ամենեցուն։

Եւ արդ, ո՛վ Տէր Աստուած մեր, բարերար և բազմագութ, որ մեր մարդկային ազգը այսպիսի անճառ փառքի ու անպատու մարիքներու հաղորդակից ըրիր ու մեծարեցիր մեզ Քու միածին Որդիիդ անօրէնութեան միջոցաւ, որ աշխարհ գալով կատարեց ամէն օրէնքներն ու մարգարէութիւնները ու Իր քաղցր վարդապետութեամբ ժողովեց ցրուածները ու ամէնքը համախմբելով միացուց միաբան սիրով Քու արարչական խնամարար գթութեանդ մէկ հաւատքին և կոչման յոյսին մէջ և ամբողջ աշխարհի փրկութեան ճանապարհը բացաւ։ Ս. Հոգիի կենդանութեան առհաւատչեան պարգևելով առաքապետի մանուկներուն՝ նորածնեալ ժողովուրդներուն, ու ապաշխարութեան զեղ և սպեղանի պատրաստեց Իր առատ մարդասիրութեամբ ըսելով. «Եկայ ո՛չ թէ արդարները՝ այլ մեղաւորները կուշելու ապաշխարութեան», և զարձեալ՝ թէ «Ինձի եկէ՛ք ամէն յոգնածներդ ու մեղքի ծանր քեռներ ունեցողներդ և ես հանգիստ պիտի պարգևեմ ձեզի»։ Եւ Իր աստուածախոս ձայնով յորդորեց ու քաջաբերեց

ամէնքը հնազանդութեամբ աստուածահաճոյ ծառայութեան լուծը կրելու՝ ըսելով. «Զեր վրայ առէք իմ լուծս ու սորվեցէք ինձմէ, վասնզի հեղ եմ և սիրտով խոնարհ, ու հանգիստ պիտի գտնէք ձեր անձերուն, որովհետեւ իմ լուծս քաղցր է և բեռս՝ թեթեւ»:

Եւ արդ՝ մենք Քու ծառաներդ և ժողովուրդդ և Քու արօտիդ խաչները՝ զինք Քու Միածին Որդիիդ արևունին՝ հաւաքուած սուրբ եկեղեցւոյս գաւիթին մէջ, խոնարհելով մեր մեղքերուն թողութիւն և քաւութիւն կը խնդրենք Քու քաղմագութ ու առատ մարդասիրութենէդ: Խոնարհեցուր ականջդ ու լսէ՝ Քու ծառաներուդ աղաչանքը և զթութեամբ ու ողորմութեամբ ներէ՛ կամայ և ակամայ գործած մեր յանցանքներուն ու մեղ լոյսի և տուրնջեան որդիներ ըրէ՛, վասնզի Դուն զմեզ որդեզիրներ ըրիր որպէսզի մենք ժառանգակից ըլլանք լոյսի մէջ բնակող սուրբերուն: Մենք չարէն խաբուելով ու մեր կամքով անոր մեղսասէր ու կամակոր կամքին որսերը եղանք ու բաժնուեցանք Քու արարչական գութիդ հայրախնամ սէրէն ու զըրկեցինք մենք զմեզ երկնաւոր Հօրդ ժառանգութեան որդեգրութենէն և զգուշութեամբ չպահեցինք հայրենատուր մեծութեանդ ստացուածներն ու գանձերը, զորս ընդունած էինք սուրբ աւագանին շնորհիւ, այսինքն՝ մաքրութիւնը, անմեղութիւնը և արդարութիւնը, հոգեւոր մեծաշահ հարստութիւնը: Սակայն մեր անառակ վարքով ձեռքէ հանեցինք այդ հոգեւոր հարստութիւնը՝ մինչև որ հասանք յետին աղքատութեան ու սովամահ չքաւորութեան: Նուաղեցան մեր անձերը ու Քեզմէ դատ ոչ մէկուն վրայ յոյս և ակնկալութիւն չունինք, վասնզի Դու ես մեր Աստուածը և Քու անունդ կը կարդանք ամէն ժամանակ:

Հա՛յր երկնաւոր, զթա՛ Քու ծառաներուդ դարձին և ընդունէ՛ մեր խոստովանութեան զղջումը, ինչպէս ընդունեցար անառակ որդիին դարձը ու վերստին դարդարեցիր զայն արփիազարդ լուսեղէն հանդերձով՝ այսինքն առաջին պատմութեանին ծածկոյթով, զոր մերկացած էր իր կամակոր ու անառակ վարքով: Այժմ մենք ալ միևնոյն յօժարութեամբ, զղջացեալ սրտով ու կոտրած հոգիով կը դառնանք դէպի

զթա՛ ըսելով. «Հա՛յր, մեղանչեցինք երկինքի և Քու առաջ, այլևս արժանի չենք Քու սուրբ անուանդ որդիներ կոչուելու, Քու վարձկաններէդ մէկուն պէս ըրէ՛ մեզ»: Նայէ՛ մեզ, ո՛վ Տէր, Քու քաղցր ու ողորմած կամքովդ, ու զիմաւորէ մեզ Քու հայրական գութով և բարեբար սիրովդ, և հագցո՛ւր մեզ առաջին պատմութեանին լուսափայլ վերարկուն, որով զարգարուած էինք աւագանին պայծառութեամբ: Մերկացո՛ւր մեզմէ, Տէ՛ր, չարի ծածկոյթին հինցած պատմութեանը, զոր զգեցանք մեր ծուլութեամբ ու անառակ վարքով, ու տարացանք Քու հայրական խնամքէդ: Տուր մեզի, Տէ՛ր Աստուած մեր, Քու ուրախական ու մարդասէր համբոյրդ՝ տպաւորելով մեր հոգիներուն մէջ սրբութեանդ կնիքը: Արդարութեան մատանին անցո՛ւր մեր աջ ձեռքին՝ իրբև նշան և գրու՛մ սրբութեան ուխտին, զոր ուխտեցինք Քու սիրելի Որդւոյդ արեան միջնորդութեամբ: Խմցո՛ւր մեզ ուրախարար բաժակը, զոր քառաթև խաչի աստուածընկալ սեղանին սուրբ խառնարանին մէջը խառնեցիր, որուն վրայ պարարակ եղին ճշմարիտ պատարագը դեռեցիր, ու Քու միածին և սիրելի Որդւոյդ հարսանիքին համար պատրաստուած ճաշին հրաւիրեցիր աստուածային երկիւղի հանձարէն զուրկ և պատուէրներուն անդգոյ եղողները, ու անդգամութեան ճամբէն հեռանալ պատուիրեցիր անդգամներուն: Եւ արդ, տո՛ւր մեզի Քու Միածինիդ մարմնոյն անմահութեան հացը, որով կարենանք ապրիլ, ու խմցուր մեզի սուրբ բաժակին անուշ գինին, որպէսզի ատով միշտ արբենանք անսպառ ուրախութեամբ ու վայելենք անկողոյստելի ճոխութիւններդ երկնաւոր Հօրդ երջանիկ օթեաններուն մէջ, զորս աշխարհի սկիզբէն Քու սուրբերուդ պատրաստեցիր, ու անոնց հետ գոհանալով փառաւորենք Քեզ ընդ Հօր և ընդ Սրբոյ Հոգւոյդ, այժմ և միշտ: Ամէն:

ՃԱՌԻՍԱԶԻՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՍԿԵՐԵՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

(Մասնակի)

Ծագով յաղթեց Սատանան Աղամին, ինչպէս իրենց Քրիստոս Սատանան: Փայտը՝ մէկը (Աղամը) դժոխք ղրկեց. իսկ խաչափայտը՝ (դժոխք) գացածները անկէ գորս կանչեց: Փայտը՝ մերկացածը (Աղամը) կը ծածկէր. իսկ խաչափայտը Յաղթողը (ընդ Քրիստոս)՝ մերկ վիճակի մէջ բարձրաւանդակի վրայ գամուած՝ ամեն քին կը ցուցնէր:

Ո՞վ պիտի պատմէ Տիրոջ դօրութիւնը, որ զմեզ մահէն անմահութեան բարձրացուց: Զէնք չունէինք. պատերազմ չ'իղեցինք. վէրք չ'ընդունեցինք. և ճակատամարտ չի տեսնաք և սակայն յաղթութիւն ընդունեցինք: Տէրը նահատակուեցաւ և մենք պսակուեցանք, որովհետեւ (Իր յաղթութիւնը) մերինը եղաւ:

Կէտ հռչակենք Տէրը իբրեւ զինուորս, և յաղթանակի երգը ամենքս միասին երգենք. «Մահ, յաղթութիւնդ ընկղմեցաւ. ո՞ւր է, դժոխք, խաթոյցդ»: Այս (բարիքը) խաչը տուաւ մեզի:

Ուսչը ընդդէմ դէերու յաղթութիւն է. ընդդէմ մեզքի՝ սուր է. սուր՝ որով օձը խոցեց Քրիստոս: Ուսչը Հօր (Աստուծոյ) կամքն է. Միածնին՝ փառքը. Ս. Հոգին՝ ցնծութիւնը: Ուսչը՝ հրեշտակաց զարդ է. Եկեղեցւոյ՝ ամբողջութիւն. պարծանք՝ Պօղոսի. պարիսպ՝ սուրբերու. և ամբողջ աշխարհի՝ լոյսն է:

Ինչպէս որ խաւարով ծածկուած տան մէջ ճրագ կը վառեն, և շիտակ կը տնկեն դաշի ու ամբողջ տունը կը լուսաւորէ. այնպէս ալ Քրիստոս մարդոցմէ խաւարը վանեց: Եւ ինչպէս որ ճրագը երբ բարձր տեղ մը դրուի այնքան աւելի լոյս կուտայ, այնպէս ալ խաչի բարձրութեան վրայ արգարութեան արեգակը դրուեցաւ որ կը լուսաւորէ ամբողջ տիեզերքը: Զայն տեսնելով աշխարհ սարսեցաւ, և երկիր շարժեցաւ. ժայռեր պատռեցան, սակայն հրէական անդգամութիւնը չ'պատռեցաւ. վա-

րագոյրը պատռուեցաւ. սակայն անոնց չարութեան աղաղակները չ'զոհրեցան:

(Իսրայէլի ժողովուրդը թէն) լսեց որ «Գառնուկի պէս սպաննուելու տարուեցաւ, և ոչխարի պէս կեցած է զինք կտորոլին առջեւ, և այսչափ ժամանակ դաստիարակուեցաւ մարգարէութեանց մէջ, սակայն երբ (մարգարէութեանց կատարումը) տեղի ունեցաւ չհաւատաց: Ահա ասո՛ր համար (Տաճարի) վարագոյրը պատռուեցաւ, նշանակելով այն յաւիտենական ամայութիւնը որ անկէ վերջ պիտի տիրապետէր:

Արդ, մօտենանք այսուհետեւ շատ պաշտօնական քով և երկրւոյ մէջ Հրեշտակներ, որոնք բնութեամբ մեզմէ գերազանց են, ա՛յնքան պատկառանքով և երկրւածուութեամբ կը կենան (Քրիստոսի) Գերեզմանին մօտ. իսկ մենք ոչ թէ պարապ գերեզմանին կը պատրաստուինք մօտենալ, այլ նոյնինքն այն գերեզմանին (որ) Գառնուկը իր վրայ ունի: Զըլլայ որ աղմուկով և խռովութեամբ մօտենանք: Այլապէս ո՞վ կրնայ ակնկալել որ մեզի այնուհետեւ ներում ըլլայ: Պարապ տեղ չեմ ըսիր ասիկա. որովհետեւ յաճախ կը տեսնեմ որ (Աւագ Ուրբաթու) այս երեկոյին աղմուկ և իրաւանցում տեղի կ'ունենայ^(*). (Նման ըստ երեւոյթին բարեպաշտական մոլեռանդութիւններ) աւելի ձեզի համար պատիժի առիթ կ'ըլլան քան թէ փրկութեան. ասոր համար կը պատուիրեմ այս բաները: Որովհետեւ երբ քահանան սեղանին առջեւ կը կենայ, և ձեռքերը երկինք վերցնելով Ս. Հոգին կը կանչէ, անհրաժեշտ է հեղութիւն, լուծութիւն և բարեկարգութիւն: (Մինչդեռ) երբ Ս. Հոգին չ'նորհք կուտայ, երբ կը տեսնես Գառնուկը որ կը մօրթուի, այն ատեն

(*) Հաւանաբար կ'ակնարկուի Աւագ Ուրբաթու թաղման կարգին առնչութեամբ տեղի ունեցած ամբոխային անկարգութեանց:

ամբոխ, խռովութիւն և հակառակութիւններ կ'ըլլան: Երբ թշնամանքներ տեղի կ'ունենան, ըսէ ինծի, ի՞նչպէս կ'ակնկալես որ հոգեւոր բարիք քաղես այս սեղանին մօտենալով:

Բաւական չէ՞ արդէն որ մեղքով կը մօտենանք, բայց մեղի ընծայուած այս պատեհութիւնէն անգամ չենք կրնար օգտուել առանց սխալանքի, և զիրար կը խանենք և կ'աքացենք. ինչո՞ւ կը մօտենաս, ով մարդ, ինչո՞ւ կը փութաս զենուող ոչ-խարը տեսնել: Ըսէ ինծի, եթէ ամբողջ գիշերը այս զենումը տեսնէիր, (կարեւոր) ի՞նչ բանէ ետ պիտի մնայիր: Ամբողջ օրը համբերեցիր, և գիշերուան կարեւոր մէկ մասը սպասեցիր, այսքան յոգնութիւն մէկ վայրկեանի մէջ կ'ուզես վատնել: Մտածէ, ի՞նչ է քու զիմացդ կատարուողը, ուրկէ՞ այս զենումը իր պատճառը կառնէ — քու փրկութենէդ: Զինուեցաւ քեզի՞ համար, և դուն կը լքե՞ս զԱյն ճիշդ Անոր զենուած ատեն:

Ուր որ է ինկածը՝ արծիւներ հոն կը հաւաքուին. իսկ մենք ոչ թէ արծիւներու պէս՝ այլ շուններու պէս կը մօտենանք. այսքան անամօթութիւն և այսքան հակառակութիւն կայ մեր մէջ: Հասկցիր թէ ի՞նչ է այստեղ թափուածը — արիւն, որ քու հոգիդ մաքրեց, որ աղտոյ լուաց և որ (չարին) իշխանութիւնը խայտառակեց . . .

Եւ արդ քանի որ այսքան բարիք վայելցինք, մեր անձերը սրբենք մեր կարողութեան չափով, մարմնի և հոգիի ամէն պղծութենէ: Քաղցր վարք ու բարք ունենանք, մաքուր մտք, պարկեշտ կենցաղ: Մեր ընկերներուն հանդէպ՝ սէր և խոնարհութիւն, աղքատներուն նկատմամբ՝ գութ և ողորմութիւն: Մեր անձերը արժանի ընենք մեղի ընծայուած բարի պարգևներուն. որպէսզի երկինքի արքայութեան ալ արժանի ըլլանք, մեր Տիրոջ և փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի շնորհքով և մարդասիրութեամբ. Որուն հետ Հօր և Ա. Հոգիին փառք և պատիւ յաւիտեանս:

ԲԱՆԵՍՄԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՐԵԿԱՑՈՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ա) — ՆԵՐԲՈՂՆԵՐ ԵՒ ՏԱՂԵՐ

Այնուհետե՛ որ նոյնպէս կարեւոր է, ֆիզիքական գեղեցկութեան հետ միասին, ճիշդ է, հոգեւոր գեղեցկութիւնն է նարեկացին առաւելապէս զրօնորում, բայց այդ հոգեւորը նրա մօտ իր վերացական, անորոշ աստուածայինի կերպարը մասամբ կ'որցընում է, փոխարինուելով կոնկրետ մարդկայինով, և Աստուածածինը փաստօրէն ներբողուում է իբրեւ մարդկային ամենաազնիւ զգացմունքների մարմնաւորում:

«Ապարանից խաչի պատմութիւնից» անկախ՝ նարեկացու առաքեալներին և Յակոբ Մծբնայ եպիսկոպոսին նուիրուած ներբողները («Տիեզերաց ծագիկք», «Բարձրացիր Սիրիլ . . .»), որոնք յայտնի չէ, թէ ինչ առիթներով են գրուած, աւելի հոնատորական, խոհական բնոյթ ունեն: Դրանք գրուած են սառը ակադեմիզմով և նախորդ երկուսի նման աչքի չեն ընկնում յուզական յագեցուածութեամբ: Յամենայն դէպս այս անգամ էլ նարեկացին մնացել է միանգամայն ինքնուրոյն և իր ընդհանուր ոճի մէջ հետեողական: Նա իր ներբողները ծառայական կախման մէջ չի դնում կրօնական գրքերից և չի գարծնում լոկ նրանց բովանդակութեան յարասութիւններ: Այս ներբողներում թէպէտ բանաստեղծական ներքին բուռն ոգևորութիւն չի զգացուում, բայց և այնպէս խոհերը գարծնալ արտայայտում են անկաշկանդ ու սահուն և այնպիսի ձեւերով, որոնք, կարծես թէ, բանաստեղծի նախապատրաստական վարժութիւնները լինեն՝ իր գլուխ գործոցը գրելուց առաջ: Այսպէս՝ սրանց մէջ էլ յաճախ են հանդիպում խօսքին երաժշտականութիւն տուող բաղաձայնները, որքան նա սիրում է ծովի պատկերը և դրանից՝ «Մ» բաղաձայնով հարուստ բառերի կուտակումները: Ահա այդպիսի մի նմուշ ևս՝ Յակոբ Մծբնայ եպիսկոպոսին նուիրուած ներբողից.

Այս ծով մեծ լիածիր եւ յօգնատարած,
Տիեզերազրաւ բոլոր էից զոգ,
Ծնելեաց սեռից անօրոյք ծոց ...⁽¹⁾:

Այնուհետեւ՝ Նարեկացու բոլոր գլը-
ուածքներն էլ, որոնք չեն գրուել յատկա-
պէս իբրեւ չափածոներ, չնորհիւ խօսքի
ուժեղ ութմի կարելի է հետաւելու մոտ-
ղատել, մանաւանդ, որ նա յաճախ է կի-
րառում ճարտասանական այնպիսի հնարք-
ներ, որոնք ինքնըստինքեան չարագրանքը
չափածոյ են դարձնում. օրինակ՝

Երբ օրհնեաց՝ լցաւ,
Երբ անէժ՝ արձանացաւ,
Երբ գուշակեաց՝ կատարեցաւ,
Երբ մաղբեաց՝ խնկեցաւ,
Երբ նուիրեաց՝ ննմեմեցաւ,
Երբ բանս եղ՝ կառուցաւ⁽²⁾:

Բայց այս ներբողներում խօսքի ութմի
ու երաժշտականութիւնը, ինչպէս Մանգա-
կունու և այլոց ճառերում է նկատուում,
աւելի արուեստական են ու ճիշդ ու ստեղ-
ծուած, քան թէ անմիջապէս բխում են
զգացմունքների ուժից ու հոգեվիճակների
դրամատիկականութիւնից:

Նարեկացու երեք «Գանձերը» բովան-
դակութեան բնոյթով առանձնապէս չեն
տարբերում ներբողներից: Բանասէրներից
ոմանց կարծիքով, «գանձ» բառը իբրեւ
բանաստեղծութեան մի տեսակի անուն
ծագում է պարսկերէն «գանդ» բառից, որը
նշանակում է կրօնական երգ, իսկ ոմանց
կարծիքով էլ «գանձ» բառը պէտք է հաս-
կանալ իբրեւ հայերէն բառ իր ուղղակի ի-
մաստով: Նարեկացին իր բոլոր «Գանձերը»
սկսում է հէնց այդ բառով, որի սկզբնա-
տառը միաժամանակ իր անուան սկզբնա-
տառն է. այնուհետեւ նա յաջորդաբար հատ-
ուածները այնպիսի բառերով է սկսում,
որոնց սկզբնատառերը միասին կարդացւում
են «Գրիգորի երգ»: Այսպիսով՝ թէպէտ
Նարեկացին իր գանձերը սկսում է «Գանձ»
բառով, բայց ինքը դրանք փաստօրէն կո-
չում է «երգ», ուրեմն հաւանական է ա-
ւելի, որ «գանձ»ը նա գործածել է ոչ թէ
բառացի, այլ հոգեւոր երգի իմաստով:

Սովորաբար «գանձ» կոչուած հոգեւոր

երգերը երգւում էին ժամերգութեան որոշ-
եալ միջոցին և պարունակում էին խնդր-
ուածքներ, բայց Նարեկացու նման գործերը
աւելի ներբողների են մօտենում, որովհե-
տեւ խնդրուածքը շատ քիչ տեղ է բռնում
նրանցից երկուսի մէջ («Գանձ ի գալուստ
սուրբ հոգոյն» և «Գանձ ի սուրբ խաչն Աս-
տուածընկալ»), իսկ երրորդի մէջ («Գանձ ի
սուրբ եկեղեցի») այդ բանը աննկատելի է:

Որքան էլ Նարեկացու մինչև այժմ
յիշատակած գործերը ինքնատիպ են և
հետեւ սովորականից, բայց և այնպէս
նրանք վերաբերում են եկեղեցական գրա-
կանութեան և գրուած են եկեղեցու կա-
րիքների համար: Դրանք թէպէտ գերծ են
նեղ դաւանաբանական նպատակադրումնե-
րից, բայց և դեռ եկեղեցու անմիջական
պահանջմունքներից անջատուած գրակա-
նութեան նմուշներ էլ չեն:

II

Նարեկացին հայ գրականութեան պատ-
մութեան մէջ նոր դարազրուի է բաց ա-
նում իր տաղերով ու «Ողբերգութեան
մատեան» լիրիկական պոէմով: Նա առա-
ջինն է մեր մեծ բանաստեղծներից, որ
գրականութեան մէջ լիրիկայի ժանրը ազա-
տեց եկեղեցուց ունեցած ենթակայական
կախումից և խիպսեց այն պատկերացնել
անկախ արարողութիւններից՝ իր ինքնու-
րոյն արժէքով ու նպատակներով: Նարե-
կացու տաղերից լաւագոյնները թէ՛ իրենց
խոհական բովանդակութեամբ և թէ՛ պոէ-
տիկական մշակոյթով հայ գրականութեան
մէջ վերածնութեան սկզբնաւորումը նշող՝
լիրիկայի առաջին փայլուն նմուշներն են:

Արդեօք այդ բանաստեղծութիւններն
ինքը Նարեկացի³ն է տաղո՞ւ անուանել թէ
դա հետագայ դարերի գրիչների ձեռքի
գործն է, դժուար է ճշգրտէն որոշել: Քանի
որ Նարեկացուց բաւական յետոյ ապրած
բանաստեղծները՝ մինչև Թլկուրացին այդ
արտայայտութիւնը իբր բանաստեղծութեան
տեսակ չեն գործածում (օրինակ՝ Յրիկը իր
բանաստեղծութիւնները «բան» է կոչում և
ոչ թէ «տաղ») և, որ աւելի հետաքրքրա-
կան է, նրա տաղաչառքի բանաստեղծու-
թիւններից մէկը (քառասնից տաղը) ակ-
րոստիքոս է ու տողազրուի բառերի առա-

(1) Նոյն, էջ 446: (2) Նոյն, էջ 445:

ընդ տառերը միասին կարդացում են «Գրիգորի է երգս այս», ապա այս և նման այլ հանգամանքները գալիս են ասելու, թե հաւանաբար նարեկացին իր բանաստեղծութիւնները ուղղակի կոչել է «երգ» և ոչ թէ «տաղ» (որը, ի հարկէ, հէնց երգ է նշանակում)։ Ի միջի այլոց, այս կարծիքին իրր ապացոյց կարելի է բերել օրինակներ և Շնորհալու ստեղծագործութիւններից։ 1820 թուին «Իմանք չափաւ» վերնագրով վեհեւ տիկում հրատարակուած նրա երկերի ժողովածուի մի բաժինը վերնագրուած է «Տեառն ներսիսի տաղք»։ Այդ բաժնում եղած «տաղերի» մեծ մասը ակրոստիքոսներ են, որոնց տնալիսի կամ տողալիսի բառերի առաջին տառերը ոչ մի դէպքում «տաղ» բառ չեն յօդուած, այլ նարեկացու ակրոստիքոսների նման կազմուած են «երգ» բառը, երբեմն էլ «բան» բառը (էջ 370-371 «Ներսիսի է այս երգ», էջ 375-376 «երգ ներսիսի այս է», էջ 404-405 «Ներսիսի երգ»), ուրեմն «տաղ» բառը հրատարակչները վերցրել են յետագայ ձեռագրերից։

Նարեկացին առաջինն է մեր քանաստեղծներից, որ շարականների հեղինակներից հիմնովին տարբերուելով՝ արժէքաւորեց ու երգեց բնութիւնը եւ մարդուն, մարդու հոգեկան և ֆիզիքական գեղեցկութիւններն ու նրա ստեղծագործ աշխատանքը։ Ս. Գրքերին նմանողութիւնը, յարասութիւնը և դաւանաբանական հարցերը բոլորովին դուրս են մնացել նրա լաւագոյն տաղերից։ Նա ստեղծագործում է զարմանալիօրէն ազատ, անտեսելով եկեղեցական դոգմաների կաշկանդիչ շղթաները։ Բովանդակութեան հարցում դոգմաների անտեսումը բաց է անում և քանաստեղծի լեզուն, նրա լեզուն, որ նոյնիսկ ներբողներում ազատ էր պաշտօնական դարձած շատ ֆրազներից, այժմ ձեռք է բերում արդէն մի անսահման թռիչք. վերանում են առանձին բառերի դաւանաբանական կապակցութիւնները, և առաջանում են նոր բառաստեղծման ամենալայն հնարաւորութիւններ։

Նարեկացու լաւագոյն տաղերը թէպէտ արտաքուստ դեռ որոշ կրօնական թեմաներ են ակնարկում, բայց զբաւք իրենց գաղափարական էութեամբ հոգևոր քանաստեղծութիւններ չեն։ Նրա երկերի 1840 թուի

վեհեւտիկեան հրատարակութեան մէջ տաղերը (որոնց մի նշանակալի մասը չի մտել այդ ժողովածուի մէջ) դասաւորութեան են ինթարկուած ըստ վերնագրերի ցոյց առած թեմաների. սկզբում գրուած են «Մենդեան» կոչուած տաղերը, ապա գալիս են՝ «Յայտնութեան», «Քառասնիցն», «Երարութիւնն Ղաղարու», «Յարութեան», «Համարձման», «Գալստեան Հոգւոյն», «Եկեղեցւոյն» և «Վարդավառին» տաղերը։ Ինչպէս երեւում է, այս դասաւորութիւնը յարմարեցուած է Աւետարանի բովանդակութեան ընթացքին։ Բայց այստեղ հարցական է, թէ նարեկացուն են արդեօք այդ վերնագրերը, այնուհետև՝ նարեկացին ինքն էլ իր տաղերին որոշ դասաւորութիւն տուել է թէ ոչ։ Այս հարցերը դժուար է պարզել քանաստեղծի ժամանակակից ձեռագրերի բացակայութեան պատճառով։ Զանազան ձեռագրերում եղած նարեկացու տաղերի վերնագրերը բոլորովին իրարից տարբերում են, ինչպէս և տարբերում են յիշեալ հրատարակութեան վերնագրերից, մի բան՝ որ ապացուցում է թէ դրանք նարեկացունը չեն։ Օրինակ, Հայկական ՍՍՌ Մատենադարանի թիւ 425 ձեռագրում (որը գանձաւան է և գրուած է 1466 թուին) գտնուող նարեկացու ութ քանաստեղծութիւններն ունեն այսպիսի վերնագրեր. «Յորդոր» («Սիաւ եմ գեղեցիկ . . .»), «Տաղ» («Աչքն ծով ի ծով . . .»), «Տաղ աղնիւ» («Եին աջոյ աջոյ ձեռին . . .»), «Մեղեդի եկեղեցւոյ» («Երգ զարմանալի . . .»), «Մեղեդի յարութեան» («Ես ձայն զառուծուն ասեմ . . .»), «Մեղեդի անոյշ» («Հաւուն հաւուն արթնացեալ . . .»), «Մեղեդի ի Գրիգոր Նարեկացւոյն» («Սէր յառաւօտէ սէր յառաւօտէ . . .»), «Տաղ աղնիւ Նարեկացւոյ» («Աւետիս մեծ խորհրդոյ . . .»)։ Սակայն եթէ նոյնիսկ ընդունենք էլ, որ 1840 թուի հրատարակութեան մէջ նշուած բոլոր վերնագրերն էլ նարեկացունն են, զբանով հարցը բնաւ չի փոխուած։ Յայտնի բան է, որ, ասենք, խալիկան վերածնութեան շրջանի նկարիչների և քանդակագործների ամենափայլուն դէմքերի գլուխ գործոցներից շատերի թեման վերցուած է Աստուածաշնչից կամ Աւետարանից (ինչպէս՝ Միքէլ Անջէլոյի «Մովսէսը» և «Դաւիթը», Ռաֆայէլի Մադոննաները, և այլն), բայց հէնց այդ

թեմաներով գործերում նրանք վառ կերպով արտայայտել են վերածնություն հումանիտական արամագրությունները և հակաֆեոդալական քաղաքական իդէալները:

Նարեկացու լաւագոյն տաղերը արտացոլում են Ժ. դարում հասարակութեան մէջ առաջացած հումանիտական արամագրություններն ու մտածողութիւնը: Որովհետեւ արժէքաւորում է իրական աշխարհն ու կեանքը, բնականաբար բանաստեղծութեան նիւթ պիտի դառնային բնութիւնն ու մարդը: Նարեկացու տաղերը ամէնից առաջ բնութեան պաշտամունքի երգեր են. բանաստեղծը հիացած է աշխարհի բնական գեղեցկութիւններով, և այդ հիացմունքը յիշեցնում է բնութեան հեթանոսական զգացողութիւնը: Որովհետեւ նա ձգտում է իր հիացմունքին հաղորդակից դարձնել ընթերցողին և սէր վարթեցնել նրա մէջ դէպի բնութիւնը, ուստի երգում է այն պահը, երբ դարուն է, ժպտում է արեւը, երբ ամէն քայլափոխին զգացում է կեանքի վերածնունդը: «Յայտնութեան» տաղում նա ոգևորում է ժողովրդական աւետիսների ձևով, ողջունում է փարթամօրէն աճած ծառերին ու ծաղիկներին, յորդ աղբիւրների ու վտակների կարկաչան ջրերին:

Աւետիս ծառոց ծաղկանց
Բողբոջախիս խիսաւաղար,
Դոյն գեղեցիկ պսղինաւե
Ակնահանոյ համ Բաղբոյնակ,
Հոս բուրազուարք փունջ խուռներամ
Ծայրից վարդից փքրինազարդ
Թերք սարածեալ ոսկեմանանջ
Տերեւախիս կանաչացեալ...:
Աւետիս այդ Յովանէս
Յորդ աղբերաց հոյլ վսակաց
Ջուր մանուածոյ ծիծաղ ծաւալ,
Կարկաչահոս ուխինահոս,
Ծայրինաւե մանուածուալ
Շրջանապոյս ման աւազին.
Հոլով խորոց մէս մէս զուգին.
Վայր վեր անէջ վեր վայր ի վեր՝
Փութան ի ջութան Յորդանանու ...⁽¹⁾:

Բանաստեղծութեան իդէան այստեղ հրաշալի մարմնաւորում է ստացել համապատասխան ձևի մէջ. Նարեկացին հանդէս է բերել մի գարմանալի նրբանկատութիւն՝

վեր հանելու բնութեան մէջ եղած իրերի գոյների գեղագիտական հանդիպողութիւնները, որոնց ամենանուրբ երանգներն անգամ չեն վրիպում նրա տեսողութիւնից: Եթէ նա նկարագրում է կանաչած «բողբոջախիս», օխտասողարթ ծառերը, ապա այդ համատարած կանաչութեան գեղեցկութիւնն աւելի է պայծառանում ակնահանոյ, քաղցրունակ պտուղների գոյնի ընդմիջումով, իսկ եթէ խօսքը ծաղիկների մասին է, ապա այդ կանաչից դուրս է ցայտում փթթած վարդի վառ կարմիրը, և գոյների պոէզիան կատարեալ է դառնում: Եթէ յորդ աղբիւրներ ու վտակներ են նկարագրում, ապա այստեղ ոչ միայն ջրերի «ծիծաղ ծաւալ» բեկբեկուն լսյսի խաղն է զգացում, այլև թւում է, թէ երևում է «մանուածոյ» ջրերի վէտվէտուն ընթացքը և լսում է ուրախ կարկաչը: Սակայն բնութեան պաշտամունքի գեղարուեստական ամենափառահեղ արտայայտութիւնը մեր գրականութեան մէջ Նարեկացու «Վարդավառի» կոչուած տաղն է, որը անկարելի է այստեղ ամբողջութեամբ մէջ չբերել:

Դոհար վարդն վառ առեալ
Ի վեհից վարսիցն արփենից:
Ի վեր ի վերայ վարսից
Ծաւալէր ծաղիկ ծովային:
Ի համասարած ծովէն
պղպղէր գոյնն այն ծաղկին,
Երփին երփնունակ ծաղկին
Շողջողէր պսուղն ի նդին:
Քրբում վակասիր պսուղն
սնանէր խուռն տերեւով.
Տերեւն տալիլ տուղին
գոր երգէր Դաւիթ հրաւալին:
Ի փունջ խուռներամ վարդից
գոյնըզգոյն ծաղկունք ծաղկեցան:
Այդ սոս ու տոսախ ծառերդ
վարդագոյն ոսս արձակեցին:
Այդ կոն ու բողբոջ տարուսդ,
գարդ առեալ վարդն շուտանին.
Շուտանն շողէր յովսին
Շողջողէր դեմ արեգականն,
Այն հիւսիսային հաւէն,
հով հարեալ զոհար շուտանին,
Յայն հարաւային լեռնէն,
հաղբ օղով ցօլէր շուտանին,
Շուտանն շաղով լցեալ
Շող շաղով եւ օար մարգարսով,

⁽¹⁾ Մատենագրութիւնք, էջ 467 - 468:

Ծաղկունեց ամեն ծաղ առին,
 Եղին յամպեն ամպն յարեգակնեն,
 Ասեպիկ ամեն շուրջ առին,
 Կեմ լուսնին գունդ գունդ բոլորին,
 Գունդ գունդ խաչաձեղ գնդակ,
 յորինում երկնից շուրջանակ:
 Փառք Հօր եւ Որդւոյն յաւեհ
 Սուրբ Հոգւոյն այժմ եւ յաւիտեան⁽¹⁾:

Ամենից առաջ՝ եթէ ձեռնածնանա-
 կութիւնն ունեցող վերջին տղերքը հանձնա-
 տալում ոչինչ չի մնայ կրօնական որակ
 բան յիշեցնող: Չնայած դա փարզազատիս
 տալ է կոչում, բայց ոչ նկարագրում է
 վարդապատի տօնը և ոչ էլ կրօնա-փիլի-
 սոփայական խորհրդածութիւնն արւում այդ
 տօնի շուրջը: Ամբողջ բանաստեղծութիւնը
 մի հոյակապ ամբողջութիւն է կազմում,
 որտեղ շօշափելի աշխարհն է՝ ծաղիկների
 ու լոյսի գեղեցկութեան մէջ կենդանի կեր-
 պով զգացում: Բանաստեղծի՝ հանձնարեղ
 նկարիչներին յատուկ պատկերաւոր տես-
 դութիւնը ընդգրկել է բնութեան ողջ գե-
 ղեցկութիւնը. այդ գեղեցկութեան պատ-
 կերը՝ արևի պայծառ լոյսով ողողում ու
 հաճելի ջերմութեամբ յագեցած, որից ծո-
 բում են կեփուռի բերած փարձամօրէն
 ծաղկած ծաղիկների անուշ բոյրը և ծա-
 ղիկների վրայ՝ առաւօտեան ցօղիկի թար-
 մութիւնը, մարդկանց մեծ ուժով ձգում է
 դէպի բնութիւնը և առաջացնում է ստեղ-
 ծարար սէր դէպի իրական կեանքը:

Ահա գոհար վարդը վառում է արևի
 վեհ վարսերից, խուռն տերեւների մէջ ճիւղի
 վրայ շողշողում է հասուն պտուղը, բող-
 բոջուն զուարթ սաղարթով պնդուել են
 վարդն ու շուշանը: Հովտում շողում է
 շուշանը, շողշողում է արևի դէմ. հիւսի-
 սային հովը հարում է գոհար շուշանին,
 հարաւային սարից՝ անուշ օդով ցօղում է
 շուշանին. ապա շուշանը լցւում է շար-
 մարգարտանման շող շաղով, բոլոր ծաղիկ-
 ները ցօղում են ամպից, որը ծնուել է
 արևից: Պայծառ օրուան յաջորդում է
 խաղաղ և ոչ պակաս գեղեցիկ գիշերը.
 ծաղիկների գեղեցկութեան ու թովչանքին
 փոխարինում են աստղերը, որոնք գունդ
 գունդ բոլորում են լուսնի շուրջը: Լոյսը,
 դարձեալ լոյսն է ամէն ինչի հմայքը:

Վարդապատի, ինչպէս և ուրիշ տաղեր
 էլ ցոյց են տալիս, որ Նարեկացին բնու-

թիւնը քմայում, գգում և տեսնում է իր
 շարժման և փոփոխութեան մէջ: Նարեկա-
 ցու բանաստեղծական պատկերները բնու-
 թիւնը երբեք չեն ներկայացնում անշարժ
 վիճակում. միշտ մի բան շարժում ու ցար-
 գանում է և ծնում է նորը. այստեղ արևի
 վարսերի վրայ դէպի վեր է ծաւալում
 ծովածաղիկը և սօս ու տօտախ ծառերը
 վարդագոյն ստեր են արձակում: Իսկ այս
 բոլորի ազդեցութեամբ ու սկզբնապատճառը արևն
 է, արևի կենսատու մեծ գօրութիւնը:

Լինելով բնութեան սիրահար, Նարե-
 կացին, բնականաբար, իր բոլոր բանաստեղ-
 ծութիւնների մէջ իր հայեացքներին համա-
 պատասխան՝ դրականը, գեղեցիկը պատկե-
 րելիս՝ պէտք է դիմէր բնութեան օրինակ-
 ներին. և իրօք այդպէս էլ է: Ծմնդեանս
 կոչուած տաղերից մէկում նա երգում է
 մարդկանց դէպի երջանկութիւն մղող ու
 տանող սէրը և այդ սիրոյ երգը, որ նմա-
 նապէս մեր գրականութեան մէջ կատարեալ
 նորութիւն էր, հնչում է միաձուլուած
 բնութեան՝ միշտ իրենց շարժման մէջ ըն-
 կալուող երևոյթների շքեղ պատկերներին:

Ի ծոց ծնողին ծագումն անուն,
 յարգւոյն ծագումն եկեալ ի սեր
 կուսին ծնեալ ծոցոյն ծաղիկ:
 Ծաղիկ ծոցոյ ծոց հայրենի,
 ամպոյ նման իջեալ յերկնից,
 զսեր իւր ի մեզ հաղորդիկ ցօղեալ:
 Սեր ի յամպոյ ամպ սիրաւարժ,
 օդոյն ցօղեալ ի նոյն գեղման,
 վայր իջուցեալ կաթս անձրեւաց:
 Ի սիրոյ սեր ծանուցեալ,
 սիրաբողբոջ սարփամբ լցեալ,
 սիրով ընդ սեր միաբանեալ:
 Լուսինն ի լոյս ի լուսն եկեալ,
 նոյս նմելով՝ գիշերավարն
 ըզկնի նեւեւ բարկ ասեղոփ:
 Առաւօտն ցօղիկն իջեալ,
 ի նոր Սիոն զճարսըն տուեալ,
 հայր արեւով արևսեկին:
 Գարունաբեր զարնանաւարժ
 գեղգեղելով երփնազարդեալ,
 նոր հարսանեաց միաբանեալ:
 Եկա՛յք նոր մեզ զուարճացեալ,
 վառ ի վառեալ սիւ պալ ի ծալ
 բրփոյն սերել յօրինեցումս⁽²⁾:

(1) Նոյն, էջ 482. (2) Նոյն, էջ 464.

(Շարունակելի՝ 4)

DE PROFUNDIS

✽

Բրնուրթիւնը ունի Օրէնք, կանոն ու կարգ,
 Ու կը բանայ սակաւ գաղտնիքն իր մեր միտքին՝
 Քոզմոս է ան ... Ունի անուես եւ Նըպասակ.
 Ըլլայ թէեւ այս անմեկին:

Եւ ուր օրէնք կայ, անպայման հոն կայ միտք ալ.
 Միտքն է միտքին հասկընալի իր օրէնքով.
 Ինչ որ չունի մէկը անուես չի կրնար տալ.
 Ո՞վ է օժտած մարդը միտքով:

Ուրկէ՞ է խիղճն ու ըզգացումն արդարութեան,
 Տենչը վրսեմ կասարներու ... Հոգիին մէջ
 Ուրկէ՞ ինկած՝ սիրոյ, յոյսի, եղբայրութեան
 Յաւերժական կայծը անւէջ:

Ինչո՞ւ խաչուիլ երազի մը համար անգոյ,
 Կամ նենհերիլ իտէալի մը ի խրնդիր.
 Ի՞նչ կ'որոնէ անվերջօրէն հոգին զրոգոյ.
 Դէպ' ո՞ւր ձգտումն այս պարտադիր:

Գաղտնիքներու ըսեմարան, յաւերժասեւ,
 Վրսեմ է Մայր Բրնուրթիւնը ... Անմահ է ան.
 Սրբանորոգ, մրբահովով, մրբապարզեւ ...
 Մարդը զաւակն է Բրնութեան:

(ՎԵՐՋ)

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆՔ

* * *

Կ'ուզեմ ծաղկի պէս բուսնել ձեր ափին,
 Որ միշտ ձեզ նայեմ, հայրենի ջրեր,
 Բայց աշնան ձեռքը կը պոկէ ծաղկին,
 Էլ ձեզ չեմ տեսնի, հայրենի ջրեր.
 Կ'ուզեմ ձեր ափի սեւ ժայռը լինեմ,
 Բայց նա չի ըզգում, հայրենի ջրեր, —
 Հող պիտի դառնամ որ յաւե՛րժ անցնէք
 Իմ սրտի միջով, հայրենի ջրեր ...

ԱՐՈՎԵԱՆԻ ՍԻՐՏԸ

Երեւանի բերդի տակով
 Արովեանի երգի նման՝
 Ժայռերի մէջ մոնչալով
 Դու անցնում ես, իմ Հրազդան:

Տար, ծովերի սիրտը ձգիր
 Կրակ վէրքը Արովեանի՝
 Կը ցամաքեն ծովերն անգամ
 Հին ցաւերով Հայաստանի ...

*

Ալիքներդ ձեռքի վրայ
 Բարձր պահած ու զայրալից
 Կարծես սիրտն ես տանում նրա՝
 Գտած քո հին, ժեռ ափերից:

Վաղուց Մասիս սարը ժայթքել
 Ու յանգել է վաղուց ահա,
 Արովեանի սիրտը ժայթքել
 Ու չի յանգել ու չունի մահ:

♦ ♦ ♦

ԱՐԾԻՒՆ ՈՒ ՄԺԵՂԸ

Արծիւը իրա

Կտուցի վրայ

Մի օր զարմանքով մի մթեղ տեսաւ .

— Ի՞նչ ես զարմանում, — մօղուկը ասաւ, —

Ուզում եմ ես էլ

Աստղերին հասնել,

Բարձրանալ զահր երկնի անսահման,

Ուզում եմ ես ինձ միշտ արծիւ տեսնել ... »:

Բայց արծիւն այսպէս տուեց պատասխան.

— Թէ կ'ուզես հասնել բարձունքներն անհաս,

Պիտի սեփական թեւեր ունենաս.

Ուրիշ թեւով բարձունքի հասած

Մարդն ուր էլ հասնի, վերջը կ'ընկնի ցած ...

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ**(ԽԵԻ) ՅՈՎ. ՀԱՆՆԷՍ ԹԼԿՈՒՐԱՆՑԻ****ՃՀԷ.**

Ոնդ էր տեսանել զաղէտն, զանասնոցն ըզծայն բառալման,
բազումք չոգան առ տապանն, եւ չեղեւ զինչ որ կամեցան:

ՃՀԸ.

Լային հարք եւ մայրք որդովք, եւ լալովն ինչ՞ոչ շահեցան,
բառասուն տիւ եւ գիշեր ամենայն հասակ ջրնջեցան:

ՃՀԹ.

Ոչ սովորական անծրեւ, այլ յերկնից հեղեղ հոսեցան,
հեղեղն է ի գործ մեղաց, հեղեղին ջրրով սուզեցան:

ՃԶ.

Յիշեաց Տէր Աստուած ըզՆոյ գրթութեամբ եւ զհիւսն ամենայն,
որ ոչ մոռանայ երբեք, ըզծառայս իւր ազնւական:

ՃԶԱ.

Հրամայեաց հողմով հոգւոյն, աղբիւրք եւ սահանք խըցեցան,
յետ հարիւր ւ իննսուն աւուրն զազաթունք լերանց բացրան:

ՃԶԲ.

Ազգուն գոր Նոյ արծակեաց՝ նըշանակ մեղաց սեւութեան,
յարդարըն չէ պարտ լինել, այլ հանել անդարծ գալըստեան:

ՃԶԳ.

Եւ աւրինակ բանսարկուին, որ յերկնիցն յերկիր վայր անկան,
անդարծ եւ անզեղջ գոլով, այլ ի Նոյն կացին ւ ոչ ելան:

ՃԶԴ.

Աղանին առաքելոցն, զպատուիրանըն Տեառն ընկալան,
լըջին հաւատով զաշխարհս, եւ առ Տէրն իւրեանց իսկ դարձան:

ՃԶԵ.

Տերեւ ձիթենոյն է շնորհքն, զոր մարդիկք առնուն յաւազան,
որ ըզդրոշմս զայս ունի, է ժառանկ նա արքայութեան:

ՃԶԶ.

Տարի մի բոլոր կացին ի տապանն յայն անսխալական,
ասէ Տէր Աստուած ընդ Նոյ, եւ եւ հան ընդ քեզ զամենայն:

ՃՀԷ. — 2. — ... գոր ինչ, և:

ՃՀԸ. — 1. — ոչ ինչ, ԹԽ:

2. — իս որ իս գիշեր ... Ժ:

ՃՀԹ. — 2. — = և:

ՃԶԲ. — 2. — հանել, Ժ:

ՃԶԳ. — 2. — այլ, որ, ԻՑ:

ՃԶԵ. — 2. — ըզդրոշմս, ըզշնորհքս, Ը:

ՃԶԶ. — 1. — ... բոլորեցին, ի տա-
պանն անսխալական, և:

ՃԶԷ.

Աւրհնեաց ըզնոսա յաճել, շնորհելով փոխ համբերութեան,
երդուաւ Տէր Աստուած Նոյի՝ ոչ առնել հեղեղ սուգական:

ՃԶԸ.

Բոլոր աշխարհիս չաժել, մասնաւոր իրրեւ Սողոմայն,
կամ որպէս փարաւոնեանցն, ընկըզմումն որպէս Դադանայն:

ՃԶԹ.

Հըրոյ բորբոքումն Յակոբ՝ բարկութիւն ի յիսրայէլեան,
մահն ի քսանչորս հազարին, որ ընդ մովաբացին շընացան:

ՃԶ.

Փենեհէս զԶամբրին եսպան, եւ ապա մահն արգիլեցան,
նոյնպէս ւ Աբայաբ որդովքն եօթանասուն ի սպանդ վարեցան:

ՃԶԱ.

Ետ հրաման անխիղճ ուտել որպէս ըզբանջար բուսական,
յանասնոց սըրբոց ասէ՝ բայց միայն ի շընչոյ արեան:

ՃԶԲ.

Որպէս հրեշտակն առ Պետրոս՝ զնն եւ կեր, ոչ պըղծէ զբերան,
զի որ զհեղծուցիկն ուտէ, մարդադէմ ասեմ զնա գազան:

ՃԶԳ.

Ասաց՝ հան զարիւնն եւ զշունչն, որ է հուր եւ աւդ միական,
հողն եւ ջուրն իգի բնութիւն ուտելոյ է պատշաճական:

ՃԶԴ.

Ասէ Տէր Աստուած ընդ Նոյ, փոխանակ ընդ մարդոյ արեան,
հեղցի եւ արիւն նորա, ճըշմարիտն այս է դատաստան:

ՃԶԵ.

Մարդն է Աստուծոյ պատկեր՝ աճելոյ է առ հըրաման,
վասն այն որ արիւն եհեղն՝ կըրիցէ զպատիժ Կայինայն:

ՃԶԶ.

Զայս եւ յանրանից խընդրի, յայտ առնէ զօրն յարութեան,
զի ցուլըն թէ մարդ սպաննէ, գէշ լինի եւ քարկոծի այն:

ՃԶԷ.

Աղեղան լուծմունք չըզբտայ, թէ այս է թէ այլ կայ նըման,
սա զործ գոլորշի ամպոյ, ւ արեւու յիրար միանան:

ՃԶԷ. — 2. — Նոյի, ընդ Նոյի, 2. ընդ եհեղն, Ժ. արեւահեղն, ԸՅ. Կայինայն,
Նոյ, և: ԷԺ. Կայինեան, ԸՅ.

ՃԶԹ. — 2. — ի ԽԷ հազարին, Ը. ի Դ ճԶԶ. — 2. — լինի, և. լիցի, ԸՅ.
հազարին, 2. ճԶԷ. — Զուցի 2. — 1. — նման, Ժ.

ՃԶԴ. — 1. — փոխանակ ընդ, Ժ. փո- նըշան, ԸՅ.
խանակէ, ԸԾ. 2. — գոլորշի, ԹԻ. գոլորշի, Ը. չօգելի:

ՃԶԵ. — 2. — վասն որոյ, Ի. արիւն Ժ.

ՃՂԸ.

Մատոյց եւ Նոյ պատարագ, եւ եղեւ յոյժ հաճոյական,
Նոյ ինքն պատարագ հաճոյ, Աստուծոյ հանգիստ ւ աւթեկան:

ՃՂԹ.

Եւ Նոյ եղեւ հողագործ, որ արուեստ է արդարութեան,
տընկեաց այգի եւ դրրախտ, վայելուչ որդւոց սեպհական:

Մ.

Թէպէտ ջրրհեղեղն երեկ՝ բայց արմատք ծառոց չգօսացան,
տեսանէր զդիակ գեռնոցն, եւ զմարդկան ի խառն ընդ գազան:

ՄԱ.

Նըստէր յոյժ անմըխիթար, եւ լինէր սրգով լալական,
խորհէր ըզկամա Աստուծոյ, եւ զմարդկան թէ յինչ լըրացան:

ՄԲ.

Արար զինի խաղողոյ, զի լիցի սրգոյն սփոփարան,
էարբ եւ ի բուն եմուտ, մերկացաւ փոքր ինչ բայց ի տան:

ՄԳ.

Քանան առեալ շիւղ լինէր՝ ընդ երանս հաւուն խաղական,
Քամայ մըտեալ եւ տեսեալ, ծիծաղէր զհայրն աստուածազան:

ՄԴ.

Ընդ որում խօսէր Աստուած եւ սիրէր որպէս բարեկամ,
նախատէր ւ արհամարհէր, քամահէր ւ ասէր բամբասան:

ՄԵ.

Զարթուցեալ ի քնոյ սուրբ հայրն, եւ հոգով գիտաց զամենայն,
ոչ անէժ ըզՔամ որդին, յԱստուծոյ զաւրհներն ընկալան:

ՄԶ.

Անէժ ըզՔանան մանուկն, զլըրբերես մարմնով սատանայն,
ասէր թէ ծառայ լինիս եղբարց քոց մինչեւ յաւիտեան:

ՄԷ.

Յանիծելըն սեւ եղեւ, հայր եթովպացւոցն է Քանան,
ի յազգս են չար եւ չարի, անէժքըն չարեացն է միայն:

ՄԸ.

Եւ այս են որդիքն Յաբեթի՝ Գամիր եւ Թիրաս թըրական,
Թորգոմ, Հայկ եւ Արմանեկ, Արամիս հայրն Ամասիայն:

ՄԹ.

Գեղամ եւ Հարմայ, Արամ, որով Հայք Արմէն կոչեցան,
ի Նոյէ ի յԱրրահամ, երեքեանն ազգ են մեռասան:

ՃՂԸ. — 1. — ... ընդունական, Ժ:

2. — Նոյ, Նոյն, Ժ:

ՄԱ. — 1. — լիներ, Նըստէր, Ը:

ՄԵ. — 2. — զաւրհներն, արհամարհ, Ո:

ՄԷ. — 1. — ելեւ, դարձաւ, ԶԹԻՅ:

՝ ընդ անիծանելն սեպցաւ, Ո:

2. — ի յազգս, ի յազգէն, Ժ:

ՊԵՏՄԵԿԱՆ

ՊԵՏԱՐՂՈՒԻ ՈՃԻՐԸ

1307 Նոյեմբեր 17ին, Անարգարայի Դղեակին ստորոտը, քստմնելի ոճիր մը կատարուեցաւ: Հայոց դաշնակից թաթարներու զօրապետը՝ Պիլարդու, սպաննել տուաւ Հայոց Հեթում Բ. և Լևոն Գ. թագաւորները, Օշին սպարապետը և Պարոն Վասակը, և ուրիշ շատ իշխաններ: Այս սահմակեցուցիչ արարքին շարժառիթը կամ պատճառը կ'արժէ որ քննութեան առնուի և եթէ կարելի է լուսարանուի:

Ինչո՞ւ Պիլարդու սպաննել տուաւ Հայոց թագաւորներն ու իշխանները: Այդ ոճիրը ա) վերին իշխանութեան, այսինքն Ղարաթայի իշխանի՝ Նուսրէտի, բ) քստ հայ իշխաններու՝ թեւազրութեամբ, թէ գ) իր անձնական նախաձեռնութեամբ կատարեց ան: Քննենք այս երեք պարագաները մի առ մի:

Ա. — Ղարաթայի իշխան համամիտ էր այդ ոճիրին: Ոչ, Վասակի երբ Ալինախ,

Հեթումի եղբայրը, գնաց Դաղըժ, մեծ իշխան մօտ բողոքի, իմանալով իր կողմէ առաջի երեսաց իւրոց զինուորիչ և հաստատեցաւ նենգութիւնն, զոր արարեալ էր նորա. առէ իման մեծ ցԱլինախ, Տեառնես, տէր, զթշնամին՝ որ նենգութեամբ դաւաճանաց արքայիդ, և աշխարհին, ա'յնպէս որպէս ասացեր. և որ չէր եղեալ նախ, քեամբ մերով (Դարգել, էջ 25-26). և ստիպեց Ալինախը որ իր ձեռքով իսկ սպաննէ դաւաճան Պիլարդուն:

Բ. — Հայ իշխաններ բաժին ունին այդ ոճիրին մէջ: Ժամանակակից պատմիչներ և յիշատակագիրներ չունին այդպիսի ակնարկութիւն: Չամչեանցն է որ կ'ընէ, «ի սաստկանալ, առեւութեանն՝ յորդորեալ ոմանք յիշխանաց ի դիւէ [1] գնացին առ Պիլարդու իշխանն թաթարաց ... և շարժեցին զնա չարաչար բանիւք ի վերայ Լևոնի և Հեթումի» (Պատմութիւն Հայոց, Հատոր Գ., 1786, էջ 311): Չամչեանցի այս ծանրակշիւ հաստատումը պատմական հիմէ գուրկ է, և ծնունդ է կրթի և մուշեղեանութեան: Իր ձգտումն է կարծես՝

ՄԺ.

Եւ ազգըն Բամայ է Բուշ, Մեսրայիմ հայրըն Ներրովթայն, Ներրովթ էր խըրոխտ անյաղթ, եւ հըսկայ որսող վիպական:

ՄԺԱ.

Բաբ եւ Աննրիս, Արբէլ, Նինոս եւ Նինուաս մետասան, սակաւք են սոցա բարին, մինչ եհաս բանըն հայրական:

ՄԺԲ.

Իսկ Սեմ զԱրփաբսաթ ծընաւ, Արփաբսաթ զկախարդ Կայինեան, սա բախտ ճակտագիր ասաց, եւ եղիւ զիւաց քնակարան:

ՄԺԳ.

Յորժամ նա սատակեցաւ, իւր որդիքն ի հայրն ի նրման, արարին նրմա պատկեր, եւ սկըսաւ պաշտօն զիւական:

ՄԺԴ.

Նայ էր եղբայր Սաղայի, որ ծընաւ զԵրեմ բարեբանն, Երեմ հայրն Երայեցոց, յաշտարակըն էր միաբան:

(21)

Ն. ԵՊՍ. ՆՈՎԱԿԱՆ

ՄԺ. — 1. — Մեսրայիմ, և Ներրովթ-եան, Ը:

2. — Վիպասան, ԹԺ. Վիպասան, և:

ՄԺԱ. — 1. — Բաբ եւ Աննրիս Արբէլ, Ի. Բաբ և Աննրիս Արբէլ, Ը:

ՄԺԲ. — 1. — Կայինայն, 2ԺԲ. Կայինայն, Թ. Կայինայն, և:

2. — ճակտագիր, 2ԺԺԻ:

ՄԺԳ. — 1. — բարեբան, 2ԺԺԺ:

ահաւոր այդ ոճին պատասխանատուութիւնը գնել հայ իշխաններու վրին: Բայց այս պարագային բարեբախտաբար աւելի արդարամիտ գտնուած է Ղարաթաթայ իմանը և պատժած իսկական յանցաւորը՝ դաւաճան Պիլարդուն:

Գ. — Պիլարդունի ոճիւրը անձնական նախաձեռնութեան արդիւնք էր: Այո՛, պիտի պատասխանենք նկատի առնելով ժամանակակից վկայութիւնները: Ահաւասիկ թէ ինչ կ'ըսեն անոնք:

1. — Անանուն յիշատակագիր մը կը գրէ. «Ի թուականին Հայոց ԶԾԶ, ի նոյնմբերի ի Ժէ աւրն սպանաւ աւագ պարոն Հայոց Հեթում և զեղուղէ և ամենաբարի պատանին, եղբաւր որդին իւր՝ Լէոն, որդի պարոն Թարոսի, ի ստորոտս Անարգարու, յանաւրեմ Պիլարդոյէ, և սուգ մեծ թողին ազգիս Հայոց: Արգ, . . . յիշեցէք . . . զՀեթում և զբարեպաշտ թագաւորն զԼէոն, որք նահապետեցան ի վերայ ազգիս Հայոց . . . : Նայ և զնահապետակիցս նոցին՝ զԱւելն՝ ասպարապետն Հայոց և զպարոն Վասակ՝ հաւրեղբայրն իւրեանց»։ — Լ. Ս. Սալիկեան, ԺԳ. Դարի Հայ Զ. Յիշատակարաններ, էջ 55:

2. — Դրիգոր Դրիւ, որդի Յոհանէս Բահանայի, կը գրէ. « . . . որ յայսմ ամի անաւրեմ զիսաւորն Պիլարդուն՝ յազգէն նետողաց, պատճառեալ եսպան զդեռարոյս մանուկն և զնոր աւժեալ թագաւորն Լէոն, և զաւագ պարոնն Հեթում, և զայլ իշխանս . . . »։ — Նոյն, էջ 56:

3. — Սամուէլ Անեցիի ժամանակագրութիւնը շարունակողը կը գրէ. «Ի ԶԾԶ թվին եկեալ նենգութեամբ յաշխարհն Կիլիկեցոց՝ սիրոյ(*) ազագաւ անօրէն Նուինն Պիլարդուն՝ և կոչեցեալ առ ինքն խորամանկութեամբ՝ իբրեւ ի խորհուրդ զաւագ Պարոնն Հեթում, և նա ոչ գիտացեալ ըզնենգութիւն նորա, գնաց առ նա՝ ունելով ընդ իւր զնոր օծեալ տղայ թագաւորն Լէոն զեղբորորդին իւր, զՕշին Սինէգալն, որ յայնժամ Գունդըստապլն էր, և զայլ բազում իշխանս, որք իբրեւ եկին առ նա՝ յարեաւ ի վերայ և եսպան զամենեանն՝ առ սոս Անարգարու. եւ կամեւ զԿիլիկիայ յինքն յափճակել»։ — Սամուէլ Անեցի, Հրատ. Ա. Տէր Միքեղեան, էջ 155-6:

Ահաւասիկ շարք մը վկաներ որոնք կը շեշտեն թէ անօրէն Պիլարդուն նենգութեամբ և խորամանկութեամբ խաբեց Հայոց թագաւորներն ու իշխանները և սպաննեց զանոնք դաւաճանօրէն, զասնդի «կամեւ զԿիլիկիայ յինքն յափճակել»։ Այս է դէպքը իր պատմական իսկութեան մէջ, որքան որ տեղեկացուցած են մեզի անկորուստ Տիագած ժամանակակից աղբիւրներ:

Հիմա գանք նորագոյն գրողի մը — Հ. Գր. Սարգիսեան — որ «Բագմալէպ»ի մէջ կ'անդրադառնայ Պիլարդունի ոճիւրին և կը գրէ թէ «Այս տխուր դէպքը . . . ցաւու սուգ պիտի պատճառէ միշտ ամէն հայուն», և թէ այդ «արարքին մէջ Հայոց միջամտութիւնը անստոյգ է» (Բագմ., 1949, էջ 62, ծնթ.): Ապա կ'աւելցնէ սա տողերն ալ, թէ «Տէր Միքեղեան, ըստ Օրմանեանի (Ազգայ. թ. 1247) արդէն մեզմէ առաջ և իրաւամբ՝ Զամինեանի կարծիքն՝ իբր չարամիս թելագրութիւն որակած է» (Անդ, էջ 63):

Հոս ծանր սխալ մը գործած է Գր. յօդուածագիրը, ուղիղ չըմբռնելով Օրմանեանի գրածը: Օրմանեան կը գրէ. «Զամեան, Պիլարդուն յառաջագոյն ռխացեալ կ'ըսէ, առանց ծագումը պարզելու, և վերջէն գրգռուիլը Սոյ կանոններուն պատճառով սասկացեալ անելութեանց և իշխանաց ունեց ջստութեան կը վերագրէ (Զամ. Գ. 311) և Զամինեանն ալ Հայերը Պիլարդունի մօտ զանգատուոր գացած կ'ընդունին (Զամ. Գ. 257), մինչ Տէր Միքեղեան այդ տեսակ մեկնութիւնը չարամիս թելագրութիւն կը կարծէ (Սամ. 299)»:

Օրմանեանի այս գրածէն բնաւ չի հետեւիր թէ Տէր Միքեղեան չարամիս կ'որակէ Զամինեանի՝ կարծիքը. այդ վերագրումը կ'երթայ բուն աղբիւրին՝ Զամեանցի՝ Տէր Միքեղեանի տողերը ո՛չ մէկ կասկած կը թողուն այդ մասին. ան կ'ըսէ, թէ Հեթումի և Լէոնի սպաննուիլը Պիլարդունէն, «չարամիտ Հոսովմէականները վերագրում են . . . Հայոց դրդման» (Սամ. Անեցի, էջ 299):

Ուրեմն Հ. Գր. Սարգիսեան անգիտակցաբար իրաւունք կու տայ Տէր Միքեղեանին, որ այդ կարծիքը չարամիս որակած է. երանի՜ թէ գիտակցաբար ևս ընդունէր որ իսկապէս չարամիս այդ կարծիքին հայրը ոչ թէ Զամինեանն է այլ Զամեանցի:

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ

(*) Տպ. որոյ, որ յայտնապէս սխալ է:

ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Ս. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐԻՆ

ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յայտնի է թէ Սրարուհուդի (Սրբա-
տեղեաց գոյափրձակ) տրամադրութեանց
համաձայն՝ Ս. Յարութեան Տաճարը, որ
Ս. Տեղեաց ամենէն զլխաւորն է, ունի
իրբն միւլթիկլի երեսաղէմի երեք Պատ-
րիարքները, այսինքն՝ Հայ, Բոյն և Լա-
տին:

Պատմութիւնը մեզի կը ցուցնէ, թէ
քրիստոնէութեան երեսաղէմի մէջ գտնու-
ող այս երեք ներկայացուցչներուն վրայ
գրուած բարձր պաշտօնն ու պարտականու-
թիւնները ո՛րչափ դժուարին և փափուկ
հանգամանք մը կ'առնեն երբ պարագան կը
ներկայանայ Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ
նորոգութիւններ կատարելու, պահպանելով
իրենց մէջ հաւատարմութեան հիմք: Խրիմի
պատերազմին ծագման պատճառներէն մին
եղած է Բեթղեհէմի Ս. Մննդեան Այրին մէջ
նորոգութեան մը առթիւ ծագած վէճերը:

1927ի երեսաղէմի երկրաշարժին
պատճառաւ Ս. Յարութեան Տաճարին մէջի
Յունաց եկեղեցիին վրայի գմբէթը ծան-
րագէս վնասուելով, երեսն հանած է այս
հին և դժուարին նորոգութեանց խնդիրը:

Յոյն Պատրիարքարանին տեսակէտը,
թէ ի՞նքը միայն պիտի նորոգէ այս գմբէթը,
ընդգլխութեան բաղխեցաւ միւս երկու
իրաւակից Պատրիարքարաններու կողմէ:
Կառավարութիւնը միւս կողմանէ, գմբէթին
փլչելուն վտանգին առջև, այդ նորոգու-
թիւնը ի՛ր կողմանէ կատարելու ստիպողա-
կանութեան տակ գտաւ ինքզինքը: Այս
անել կացութեան վերջ մը տալու համար,
Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը (Ամեն. Տ.
Եղիշէ Ս. Արքեպիսկ. Դուրեան) իր կողմէ
առաջարկ ներկայացուց՝ նախընթացներու
վրայ հիմնուելով՝ խնդիրը լուծել հետեւեալ
կերպով: —

Ինչպէս որ Յոյնը կ'ուզէր իր կաթո-
ղիկէին վրայ գտնուող գմբէթը նորոգել,
նմանապէս Հայ և Լատին Պատրիարքարան-

ները պիտի նորոգէին Ս. Յարութեան Տա-
ճարին մէջ իրենց առանձին սեփականու-
թեանց մէջ գտնուող ամենէն կարեւոր տե-
ղերը: Այս առաջարկը Կառավարութեան
կողմէ ընդունուեցաւ և անոր հիման վրայ
Պաղեստինի Կառավարութեան և Յ. Պատ-
րիարքարաններու, ինչպէս նաև Պաղես-
տինի Կառավարութեան ու Լոնտոնի Կեդր.
Իշխանութեան միջև երկար բանակցութիւն-
ներ տեղի ունեցան և վերջտէս համաձայ-
նութիւն գոյացաւ, որ Յունաց Կաթողիկէին
վրայի գմբէթը՝ Յունաց կողմէ, Ս. Գրիգոր
Լուսաւորչի ստորերկրեայ պատմական հին
եկեղեցին՝ Հայոց կողմէ, Իսկ Դիւտ Խաչի
քարայրը իջնող սանդուխը և Տարածման
տեղի յատկին աւրուած մասերը՝ Լատինաց
կողմանէ նորոգուին: Այս նորոգութիւնները
Ս. Զատկի տօներէն յետոյ գործադրուելու
պայմանով, այժմէն կ'ուսուժնաւորուին Յ
Պատրիարքարաններէ ընտրուած մասնա-
գէտներու կողմէն: Այսինքն, Հայոց կողմէ՝
Անգլիացի ծարտարապետ Մր. Հօլիտէյ,
Լատինաց կողմէ՝ Ֆրանչիսկեան ծարտարա-
պետ Հայր Պարուչի, և Յունաց կողմէ՝
Կառավարութեան ընտրուած Մր. Հարիսոն:
Այժմ, Կառավարութիւնը Յունաց Կա-
թողիկէի գմբէթին փլչելու վտանգին տակ
գտնուող մասերը վերցնել տուած և քա-
ղուած ծակերը տախտակամածով և մոխա-
թով առժամեալ կերպով ծածկած է:

Վերոյիշեալ համաձայնութիւնը աւելի
սերտացուց Յ. Պատրիարքարաններու յարա-
բերութիւնները և կարելի գործուց իրա-
գործել ուրիշ, երկրորդական կարեւորու-
թիւն ունեցող նորոգութիւններ ալ:

Այն է՝ Չորրորդ Բանտի Մատրան ներ-
քին պատերը՝ Յունաց կողմէ, Հանդերձից
Բաժանման Մատրան ներքին պատերը՝ Հա-
յոց կողմէ, և Ս. Յարութեան Տաճարին
ջրհորի սենեակին ներքին պատերը՝ Լատի-
նաց կողմէ (*): Առնցմէ գատ. Ս. Յարու-
թեան Տաճարի բակին մէջ՝ Յոյններ համա-

(*) Յետագային Լատիններ փորձեցին նորո-
գել ջրհորի արտաքին անցքի պատերը, և սա-
կայն նորոգութեան աշխատանքները հազիւ
սկսուած, զարկեցուեցան Հայոց կողմէ, այն ա-
ռաքելութեամբ որ արտաքին այդ անցքը կը դժ-
ժանուր Հայոց կողմէ ևս իրբն զոյից մթերանոց՝
նորոգութիւնը պէտք էր ըլլար Հայոց մասնակ-
ցութեամբ ևս:

Ս. Յարութեան Տաճարի 'Նորոգութեանց 'Նախապատրաստութիւնները

(1932 — 1958)

Սոյն գրութիւնը շարունակութիւնն է Ս. Յարութեան Տաճարին նորոգութիւնները նախորդ յօդուածին՝ գրուած Սիոնի համար երեսուն տարիներ առաջ (ՏԷ՝ էջ 68):

1932—34 շարունակուեցան ներկի ու ծեփի սոյն նորոգութիւնները և հետզհետէ Հայեր, Յոյներ և Լատիններ համաձայնաբար նորոգեցին իրենց այլևայլ մատուռները: Այս նորոգութիւններէն մեր Ս. Գր. Լուսաւորիչ տաճարին նորոգութիւնը եղաւ իսկապէս շատ նշանակելի և Հայ Եկեղեցիին համար շատ պատուաբեր նորոգութիւն մը, որով կարելի եղաւ նաև սոյն տաճարին տալ զուտ հայկական նկարագիր մը (տե՛ս այս մասին Սիոնի 1950 Դեկտ. թիւը):

Վերոյիշեալ նորոգութիւնները սակայն ըլլալով ընդհանրապէս Եկեղեցւոյ մէկ մասին յատուկ նորոգութիւններ, Ս. Յարութեան Տաճարի հիմնական կառուցը չէր դադրիր ներկայացնել վտանգաւոր կացութիւն մը: Հետեալաբար Անգլիական Հոգատար Կառավարութիւնը հրաւիրեց ճար-

տարապետ Վիլիքըմ Հարվին որ քննէ ամբողջ շէնքը: Հարվին իր քննութեան տեղեկագիրը հրատարակեց 1935ին, որուն հիման վրայ Հոգատար Կառավարութիւնը, երկաթեայ և փայտեայ յինարաններով ամրապնդեց Ս. Յարութեան Տաճարի բոլոր վտանգաւոր կէտերը:

1947ին, Անգլիական Հոգատար Կառավարութիւնը վերանորոգութեան գործը դարձեալ ձեռք առնելով հրաւիրեց Լոնտոնի Ֆրիման Ֆոքս ընկերութեան ներկայացուցիչ ճարտարապետ Պր. Վուլին, որ յետ քննութեան իր տեղեկագիրը ներկայացուց, և սակայն Արաք-Հրէական պատերազմին պատճառով, Տաճարի վերանորոգութեան գործը ընդհատուեցաւ:

1953ին, Յորդանանեան Կառավարութեան նախաձեռնութեամբ, իրաւակից Հայ, Յոյն և Լատին երեք պատրիարքարաններ, յետ խորհրդակցութեան պէտքը տեսնան յետաձգելի նորոգութեան, և հետեալաբար երեք համայնքներէն իւրաքանչիւրը բերել տուաւ իր ներկայացուցիչ ճարտարապետը՝ այսպէս, Հայեր՝ Պր. Մարտիրոս Ալթունեանը, Յոյներ՝ Պր. Օրլանտոսը և Բարաքէվորուսը, իսկ Լատիններ՝ Պր. Կաթէլը, որոնք յետ քննութեան, 12 Յուլիս 1954ին ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրը՝ ծրագիրը, Տաճարի վերանորոգելի կէտերուն և ձեռն մասին:

1955 Փետրուարին, Յորդանանեան Կառավարութիւնը հրաւիրեց դարձեալ Պր. Վուլին, որ երկրորդ քննութիւնէ մը յետոյ ներկայացուց իր նոր ծրագիրը, որուն մէջ նկատի ունեցած էր նաև երեք պատրիարքութեանց ճարտարապետներուն տեղեկագիրները: Նոյն տարին, դարձեալ Կառավա-

ձայնութեամբ նորոգած են իրենց Ս. Արարհաթի և Ս. Կատարինէի վանքերուն արտաքին պատերը, իսկ Հայերը՝ նոյն տեղը իրենց ունեցած Ս. Յովհաննէսի մատրան արտաքին և ներքին պատերը: Տեղի ունեցած այս նորոգութեանց վրայ Հայոց Պատրիարքարանին կողմէն հակիչ եղող Ս. Յարութեան Տեսուչ Տ. Յակոբ Վրդ. Թաշճեան պէտք եղած տեղեկագիրները ներկայացուցած է Ս. Աթոռոյս Գեր. Լուսարարապետ Սրբազանին՝ մատուցանելու համար Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր:

(Սիոն, 1928 Մարտ, էջ 96):

րութեան հրաւերով, Անգլիացի Պր. Պազլի Սթէնս քննեց Տաճարին կառույցը և Պարոն Վուլին հետ միասնաբար ներկայացուց իր քննութեանց տեղեկագիրը:

1955 Օգոստոս 24ին, եօթը կաթոլիկ ազգերէ՝ եօթը ճարտարապետներ, խորհըր-

մասնաւորաբար մեծ Բոլորաշէնի (Rotunda) և Տաճարի հարաւային և հիւսիսային թեւերուն մէջ, թէ՛ ներքին և թէ՛ արտաքին երեսներու վրայ, Վասնղի այս երկու թեւերուն կեդրոնը գտնուող Յունաց քաթօլիքօնի գմբէթը, որ վերաշինուած էր 1927ի

Ս. Յարութեան Տաճարի հարաւային թեւի վերանորոգութեան, 19 Մարտ 1958ի ժողովը, ուր ստորագրուեցաւ նորոգութեան վերջնական համաձայնութիւնը: — Մեր Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներն են, աջէն ձախ՝ Հոգ. Տ. Զաւէն Վրդ. Զինչինեան, Հոգ. Տ. Կիւրեղ Վրդ. Գաբրիէան, Տիար Կարպիս Հինդլեան եւ երկաշափ Տիար Մուսալլամ (նստած):

դակցաբար երեք պատրիարքութեանց ճարտարապետներուն, ներկայացուցին նորոգութեանց շուրջ իրենց տեսակէտը:

Այս բոլոր քննութիւններն ալ կ'եզրակացնէին Տաճարին հիմնական վերանորոգութեան անմիջական անհրաժեշտութիւնը

երկրաշարժէն յետոյ, իր զանգուածի չափազանց ծանրութեամբ խախտած էր Տաճարի ընդհանուր մարմնին և մասնաւորաբար հարաւային և հիւսիսային թեւերուն հաւասարակշռութիւնը, որոնք այս պայմաններուն տակ կ'ընկնէին գէպի գուրս:

Հարաւային թևի կառույցը, իր գլխաւոր մուտքի հանգամանքով, ինչպէս նաև ամենէն աւելի վտանգուած ըլլալուն պատճառով՝ անհրաժեշտ էր որ ամենէն առաջ ենթարկուէր նորոգութեան: Հետևաբար երեք պատրիարքարաններու ճարտարապետները 27 Դեկտ. 1955ին հարաւային թևի նորոգութեան ծրագիր մը մշակեցին և ներկայացուցին երեք պատրիարքարաններուն և կառավարութեան: Յորդանանեան կառավարութիւնը, 27 Մարտ 1956ին, այս ծրագրի հիման վրայ հրահանգեց երեք ազգաց ձեռնարկել նորոգութեանց, և թէ երեք ճարտարապետներու այս մարմինը պէտք է ունենար երեք ազգերէն ընտրուած իր գըլխաւոր ճարտարապետը, իսկ սքաքսֆոլդի վերաբերեալ անհամաձայնութիւններն ալ պիտի նիւթ ըլլային ուրիշ յանձնաժողովի մը, բաղկացած երեք ազգաց ներկայացուցիչներէն, նախագահութեամբ Յորդանանեան կառավարութեան ներկայացուցիչին:

Այնուհետև երեք պատրիարքարաններու միջև երկար խորհրդակցութեանց առարկայ եղաւ գլխաւոր ճարտարապետի ընտրութիւնը, որ պէտք է ըլլար երեք ազգաց Ս. Տեղիաց վէճերէն վեր և չէզոք անձնաւորութիւն մը, և գծախտաբար կարելի չեղաւ եզրակացութեան մը յանգիլ:

Երեք ազգաց ճարտարապետները պարբերական հանգիպումներով մշակեցին նորոգութեան և այլ յարակից հարցերու վերաբերեալ ծրագիրներ:

21 Փետրուար 1958ին, Ս. Յարութեան հարաւային թևի նորոգութեան իրենց ծրագրիւր անոնք ներկայացուցին երեք ազգաց ներկայացուցիչներու ժողովին՝ գումարուած մեր Պատրիարքարանին մէջ(*), և արժանացաւ երեք ազգաց հաւանութեան: Իսկ 4 Մարտ 1958ին, երեք ազգաց ներկայացուցիչներ ուրիշ ժողով մը ունեցան Յունաց Պատրիարքարանին մէջ, ուր հարաւային թևի վերանորոգութեան ծրագիրը

ստորագրուեցաւ երեք պատրիարքութեանց ներկայացուցիչներէն և որոշուեցաւ որ լմացնելէ յետոյ այս համաձայնութիւնը Յորդանանեան կառավարութեան, Ս. Զատիկէն յետոյ սկսին հարաւային թևի վերանորոգութիւնը:

Հարաւային թևի վերանորոգութիւնը պիտի կատարուի հետևեալ ձևով. —

1. — Քննութիւն և ամրացում հարաւային թևի հիմքերու:

2. — Պատանաւորիկի առաստաղի ամրացում և վերաշինութիւն:

3. — Պատերու ծեփերու մաքրութիւն և մշած քարերու վերանորոգում:

4. — Վտանգուած կամարներու ամրացում:

5. — Պէթօն արմէ շղթաներով շէնքի վտանգուած մասերու ամրապնդում և օղակաւորում:

6. — Պատերու մէջ գոյացած վտանգաւոր բացուածքներու ամրացումն շաղախի ներարկումով:

7. — Վտանգուած կէտերուն պէթօն արմէ յնարաններով ամրապնդում և ապա վերացում ներկայ փայտեայ և երկաթեայ տգեղ յնարաններուն, եթէ կարելի ըլլայ:

8. — Եթէ հնագիտական արժէքով յայտնութիւններ մէջտեղ ելլեն, անոնք պիտի պահուին երեք պատրիարքարաններու համաձայնութեամբ:

9. — Նորոգութիւնները պիտի չի փնասեն որեւէ ձևով գոյութիւն ունեցող իրաւակարգին (Status Quo):

Իսկապէս ուրախաւիթ պարագայ մըն է որ 30 տարիներու բանակցութիւններէ յետոյ, կարելի եղաւ համաձայնիլ Ս. Յարութեան Տաճարի գէթ կարեւոր մէկ մասի նորոգութեան, որ նախասկիզբն է ամբողջ Տաճարի վերանորոգութեան մեծածախս գործին: Այս ծախսը պիտի հոգան Հայոց, Յունաց և Լատինաց Պատրիարքարանները հաւասար բաժիններով:

ԿԻՒՐԵՂ ՎՐԴ. ԳԱՅԻԿԵԱՆ

(*) Երեք պատրիարքութեանց ժողովները տեղի կ'ունենան կարգով Հայոց, Յունաց և Լատինաց Պատրիարքարաններուն մէջ:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ ամսոյ սկիզբները երկու հանրագրութիւններ պատրաստուեցան ներկայացուելու համար Նորին Վեհափառութիւն Հիւսէյն Թագաւորին: Այդ հանրագրութիւններէն մին ստորագրուած էր Յորդանան գտնուող 28 Միաբան հայերու եւ Սարկաւազաց 22 ին կողմէ: Իսկ միւսը աւելի քան 2000 չափահաս հայերու կողմէ երուսաղէմէն, Ամմանէն եւ շրջականերէն: Միաբանութեան ղեմումնագրին մէջ նախ շնորհակալութիւն կը յայտնուէր որ Նորին Վեհափառութիւնը «կը վերանկատէ խնդիրը Տիրան Արքազանին, զոր մենք 1957 Մարտ 20 ին պատրիարք ընտրեցինք, մեր Սահմանադրութեան եւ կանոններուն համաձայն. աւանդական եղանակաւ, գաղտնի քուէարկութեամբ եւ ազատօրէն, մեր Միաբանական Ընդհ. Ժողովոյ հանդիսաւոր նիստին մէջ»: Եւ խնդրանք կ'ըլլար որ Տիրան Արքազան մնար երկրին մէջ:

Իսկ Ժողովրդային հանրագրութեան մէջ ի միջի այլոց կ'ըսուէր որ «Տիրան Արքեպիսկոպոս, որ պատրիարք ընտրուած է, մեզի համար վստահելի անձ մըն է... ան համայն հայութեան բարձր համարումը վաղիդ հոգեւորական մըն է. հմուտ է մեր կրօնքին եւ կ'աշխատի Ժողովուրդի օգտին համար: Ան հակառակ է կործանարար ուժերու որոնց նպատակն է կրօնքն ու եկեղեցին քայքայել: Ուստի կը խնդրենք Ձեր Վեհափառութենէն նկատի առնել Տիրան Արքազանի խնդիրը, որպէսզի ան մնայ հովիւ իր հօտին եւ պահապանը Ս. Աթոռոյս կանոններուն եւ անկախութեան»:

Այս հանրագրութիւնները անձամբ պալատ յանձնուեցան Լուսարարապետ Գեր. Տ. Շնորհք Եպս. ի կողմէ Մարտ 20 ին: Իսկ անոնց լուսահանեալ պատճէնները յանձնուեցան Վարչապետարան, Ներքին Գործոց, Արտաքին Գործոց եւ Պաշտպանութեան Նախարարներուն:

Մարտ 25 ին, Տիրան Արքազան եւ Սուրէն Արքազան երուսաղէմի Կառավարիչին հրաւերով Կառավարչատուն գացին, ուր

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

Շք. 1 Մարտին, Ս. Թէոդորա զօրավարի տօնին առթիւ, Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր. վանքի Ս. Թորոս եկեղեցւոյն մէջ:

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ, յաջորդ օրուան Արտաքին Կիւսկիի առթիւ, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեանի զխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր «Հրաշափառ»ով մուտք գործեցին Ս. Յարութեան Տաճար, ուր մեր վերնամաստան մէջ պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Նախատօնակ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս, Թափօրապետն էր Հոգ. Տ. Կիրեղ վրդ. Գաբրիէան:

Յաջորդ օրը, Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնամաստան մէջ պաշտուած առաւօտեան ժամերգութենէն եւ մատուցուած Ս. Պատարագէն ետք կատարուեցաւ երրադարձ մեծահանդէս թափօր Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին եւ ապա Պատ. Նատեղւոյն շուրջ՝ Նախադասութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեանի:

6 Մարտ Հինգշաբթի իրիկուն, Մայր Տաճարին մէջ կատարուած Մեծ Պահոց «Հսկում»-ի արարողութեան ընթացքին Հոգ. Տ. Թորգոմ վրդ. Մանուկեան քարոզեց մեղքի ու ապաշխարութեան խորհուրդին շուրջ:

Քաղաքիս Վսեմ. Կառավարիչը պաշտօնապէս յայտնեց թէ Տիրան Արքազանի արարման հրամանը յետս կոչուած է: Միաժամանակ հաւաստիք տուաւ վանական իշխանութեան՝ թէ Ժողովուրդին մէջ կարգ ու կանոնի եւ խաղաղութեան պահպանման համար Կառավարութիւնը հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնէ, երբ պէտք ըլլայ: Արքազանները վերադարձան Վանք՝ գոհունակ սրտով, Կառավարիչին կողմէ ցուցուած բարեացակամ տրամադրութեան համար:

Տիրան Արքազանի տարագրման հրամանին հետեւանքով յառաջ եկած անորոշութիւնը Պատրիարքարանի վարչութեան նկատմամբ Կառավարութեան դիրքին մասին, տակաւին կը մնայ:

Սակայն կը յուսանք որ այս անորոշութիւնն ալ վերջ պիտի գտնէ մօտիկ ապագային:

ԴԻԻԱՆ Ս. ԱԹՈՒՌՑ

8 Մարտի Շարաթ օրը, Ս. Կիւրդի երեսօղիմայ հայրապետի տունին առթիւ, Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Ստեփանոս մատրան Ս. Կիւրեղ Հայրապետի անունանշուած Սեդակին վրայ, ուր մինչև օրս կը պահուի մկրտութեան այն աւաղանը՝ ուր Կիւրեղ Հայրապետ 350ական թուականներուն, Ս. Խաչի երեսուէն վերջ, հաղարաւոր հեթանոսներ դարձի բերաւ և մկրտեց, Յաւարտ Ս. Պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն՝ Ս. Աթոռոյ երանանշորձ Տ. Կիւրեղ Բ. Պատրիարքի հոգւոյն համար, իւր գերեզմանին վրայ, Ս. Յակօբեանց Տաճարի գաւիթին մէջ:

9 Մարտ Աճառակի Կիւրակին, ըստ սովորութեան, Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ: Պատարագեց Նոգ. Տ. Կերսէն Արղ. Բապտիստեան և քարոզեց Նոգ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան՝ մեկնարանելով Անառակ Որդիի աւետարանական առակը:

Ել. 13 Մարտի իրիկուան «Հակում»ին քարոզեց Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան, խաղաղութեան մասին:

16 Մարտ Տճեմի Կիւրակին, փակեալ-խորանի Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, Նոգ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուկեան քարոզող մը մեկնարանեց Տնտեսի աւետարանական առակը ու անդրադարձաւ դրամին մեր կեանքին մէջ ունեցած դերին մասին:

Ել. 20 Մարտի իրիկուան «Հակում»ին քարոզեց Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեան, բնարան ունենալով «Ջանօրէնութիւն» իմ ես ինձէն գիտեմ և մեղք իմ առաջի իմ են յամենայն ժամ»:

Եր. 22 Մարտի կէսօրէ վերջ, յաջորդ օրուան Դասաւորի Կիւրակի առթիւ, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեանի զխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր «Հրաշափառ»ով իւրտը գործեցին Ս. Յարութեան Տաճար, ուր հայապատկան Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւն և նախատուակ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր Նոգ. Տ. Կիւրեղ Վրդ. Գարիկեան:

Յաջորդ օրը, Ս. Յարութեան Տաճարի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պաշտուած առաւօտեան ժամերգութենէն ետք, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան մատոյց օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ և ապա նախագանց Ս. Գերեզմանին և Պատանատեղւոյն շուրջ կատարուած երրադարձ մեծահանդէս թափօրին:

Ել. 27 Մարտի իրիկուան «Հակում»ին Գեր. Տ. Շնորհք Եպս. Դաւիթեան քարոզեց աղօթքի անհրաժեշտութեան մասին:

Եր. 29 Մարտ, Ս. Գր. Լուսաւորիչ Մուսնի վիճակ տունին առթիւ, առաւօտեան ժամերգութենէն ետք Ս. Լուսաւորիչ մատուցը թափօրով փոխադրուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Խորան: Ապա Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ս. Ստեփանոս մատրան Ս. Գր. Լուսաւորիչի նուիրուած խորանին վրայ:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ Ք

Դչ. 25 Փետր. կէսօրէ առաջ ժամը 11.30ին, Իրաքի Խորհրդարանի անդամներ և պետական անձնակազմութիւններ այցելեցին Ս. Յարութեան Տաճար՝ որու մուտքին ընդունուեցան երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ: Մեր կողմէ ներկայ էին Տաճարի Տեսուչ՝ Նոգ. Տ. Մեսրոպ Վրդ. Տեփոյեան, Ս. Տեղեաց Քարտուղար՝ Նոգ. Տ. Կիւրեղ Վրդ. Գարիկեան և Նոգ. Տ. Յովսէփ Վրդ. Մամուր:

Աւր. 28 Փետրուարին, Արաքական Զարթօնքի տունին առթիւ, Երուսաղէմի բոլոր հասարակութեանց սկստւական խումբերը մասնակցեցան կազմակերպուած մեծ տողանցքին՝ զխաւորութեամբ պետական ֆանֆառին: Սոյն տողանցքին մասնակցեցան զաղութիւն Միութենական խմբակները, ինչպէս նաև Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի Սկստական խումբը:

Եր. 1 Մարտ կէսօրէ առաջ ժամը 11ին, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան, ընկերակցութեամբ Նոգ. Տ. Վազգէն Արղ. Դրպրեղիանի և Տիար Կարպիս Հինդլեանի, ներկայ գտնուեցաւ Հարամ Եկրիֆի մէջ՝ հանդ. Հիւսէյն Ա. Թագաւորի շիրմին վրայ կատարուած յիշատակի հանդէսին, որմէ ետք Ալիգաֆի գրասենեակին մէջ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

Կիր. 2 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, Ֆրանչիսկեանց Կիւթթոսի հրաւերին ընդառաջելով, Միաբան Հայրեր՝ Նոգ. Տ. Թորգոմ Վրդ. Մանուկեանի զխաւորութեամբ, ներկայ եղան Ֆէր-Ներու վարժարանի սրահին մէջ Ս. Պէրնատէթի հարիւրամեակին առթիւ օարքուած երաժշտական և ներկայացման հանդէսին:

Եր. 8 Մարտ իրիկուան ժամը 6ին, ընդառաջելով քաղաքիս երեւելի ղեմքերէն Տիար Անվար Նուսէյպիի հրաւերին, Ամպասատոր Պանդոկին մէջ, ի պատիւ Տիար Ս. Ն. Քօչէնտէլիֆէրի (Վարի արտաքին յարաբերութեանց Անդր-Ովկիանոսային օդային հաղորդագրութեանց) տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան, Նոգ. Տ. Վազգէն Արղ. Դրպրեղեան և Տիար Կարպիս Հինդլեան:

Դչ. 12 Մարտին, յանուն Պատրիարքարանիս, Նոգ. Տ. Վազգէն Արղ. և Տիար Կարպիս Հինդլեան շնորհաւորութեան զացին Քաղաքիս կեդր. Ոստիկանատունը՝ փոխ-գնդապետ Տիար Իպրահիմ Քրէյլանի պաշտօնի բարձրացման առթիւ:

Եր. 15 Մարտ իրիկուան ժամը 6.30ին, ընդառաջելով Քաղաքիս Ոստիկան Դրամատան կողմէ եղած հրաւերին, Ամպասատոր Պանդոկին մէջ, ի պատիւ Տէր և Տիկին Լորտ Լէյթմիւրի (Նախագահ Օսմանեան Դրամատան) տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան, Նոգ. Տ. Վազգէն Արղ. Դրպրեղեան և Տիար Կարպիս Հինդլեան:

Ցուցակ Նպաստից

ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹԵԱՆ

1956 Յունուար 1 — 1957 Դեկտեմբեր 31

Ստորեւ կը ներկայացնենք Ցուցակը նպաստի այն գումարներուն՝ որոնք արտասահմանէն Հայոց Երուսաղէմի Պատրիարքութեան դրկուած են, հասնելու համար անոր զանազան պէտքերուն:

Կը դնենք 1956 եւ 1957 տմարական տարիներու ցուցակները զատ զատ:

Այս առթիւ անգամ մը եւս կը յայտնենք Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան եւ նպաստընկալ ժողովրդականաց արագին երախտագիտութիւնը մեր բոլոր ազնուասիրտ եւ ազգասէր նուիրասուններուն, մեր եկեղեցւոյ հարազատ զաւակներուն, եւ հայկական բարեսիրական կազմակերպութեանց վարչական մարմիններու պատուական անդամներուն, որոնք ամէնքն ալ լրջօրէն եւ գիտակից ոգիով եւ ազգասիրական սմանչելի տրամադրութեամբ մը պատասխանած են Պատրիարքարանէն եղած կոչերուն, դիմաւորելու համար Ս. Աթոռոյս կենսական կարիքները:

Ստացուած բոլոր նուէրները իրենց նպատակներուն յատկացուած են՝ հոգալու մեծագոյն մասը Ս. Աթոռոյ տարեկան ծախսերուն, որոնց գումարը մօտաւորապէս յիսուն հինգ հազար տնային կը հասնի:

Կ'ուզենք մասնանշել՝ թէ 1957 տարւոյ ընթացքին Ս. Աթոռոյս Ամերիկայի Նուիրակ Հոգեւորն Տ. Հմայեակ Ծ. Վրդ. Ինգոյեանի եւ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանի Երուսաղէմի Հանգանակութեան Յանձնախումբին միջոցաւ Պատրիարքութեանս հաւելոյն ստացուած կամ հանգանակուած նուէրներուն ցանկը ներմուծուած չէ ներքեւի ցուցակին մէջ:

Կը մաղթենք բոլոր նուիրասուններուն Աստուծոյ երկնասուր պարգեւները եւ կը հայցենք անոնց համար Տէր Յիսուս Քրիստոսի օրհնութիւնը Ս. Քաղաքի Տնօրինական Սրբավայրերէն, աղօթելով որ բազմապատիկ վարձատրուին ի Տեառնէ առ եւ ի հանդերձելումն:

1956

Տ. Յ. Յիլս

Թուրքիա	3. — Հայ Կրթ. Հիմնարկություններ	385.500
»	4. — Հիւսիսային Ամերիկային (զանազաններ)	576. —
»	17. — Տիկին Ազնիւ Հանքերան	38.500
»	27. — Տիկին Բ. Եռուստիան	38.250
»	27. — Տիկին Տ. Լիպան	76.500
»	27. — Տիկին Բ. Եռուստիան	76.500
»	27. — Դասերի վարդապետներ	118.670
»	27. — Հ. Բ. Ը. Միություններ (Ամանի վարժարաններ)	612. —
Փետր.	7. — Տոբ. Դեղամ Կոնստան (ժառանգ. վարժ. նիւ)	191. —
»	13. — Տիար Ն. Պ. Կիւլպենկեան (» »)	1231.794
Մարտ	31. — Տիար Գ. Տեմիրեան (» »)	96.750
»	31. — Տիար Ն. Պ. Կիւլպենկեան (Ս. Թ. վարժ. նիւ)	179.750
»	31. — Տիար Հ. Պրոք (Ս. Թ. վարժ. նիւ)	207.750
Ապրիլ	16. — Հիւսիսային Ամերիկային	1750.500
»	18. — Տիար Հայկ Գալուստեան (ժառ. վարժ. նիւ)	194.500
»	30. — Տիար Ե. Հիւսիսեան (» »)	200. —
»	30. — Տիար Պ. Պապայեան (» »)	100. —
»	30. — Տիար Մ. Տարազեան (» »)	100. —
»	30. — Տիար Վ. Սիւրմեան (» »)	100. —
»	30. — Տիար Յ. Սեֆերեան (» »)	100. —
»	30. — Երովրդի Հայ Համայնք	340. —
»	30. — Պաղատի » »	158.700
»	30. — Հիւսիսային Ամերիկային (1954-ի հաշուներ)	600. —
Մայիս	31. — Տիար Ե. Պենեան	120. —
Յունիս	6. — Տիար Տասուր Տասուրեան	186. —
Յուլիս	7. — Եղիշե Եպիսկոպոս (Ս. Թ. վարժ. նիւ)	10. —
»	18. — Հիւսիսային Ամերիկային	772.500
»	23. — » »	3365.910
»	24. — » »	375. —
»	27. — Տիար Ն. Պ. Կիւլպենկեան (ժառ. վարժ. նիւ)	1231.792
»	31. — Կիւլպենկեան Կիւլպ. Հիմնադրամներ (Ս. Թ. վարժ. նիւ)	375.500
»	31. — Սեբ. վերաբերաց Միություններ (» »)	375.500
»	31. — վարդապետ Ապետներ (» »)	375.500
»	31. — Ս. Թ. վ. Շրջ. Միություններ (» »)	2. —
Օգոստոս	31. — Տիար Փերաբ Իզմիլեան (ժառ. վարժ. նիւ)	49.875
Սեպտեմ.	1. — Գալուստ Կիւլպենկեան Հիմնարկություններ	312.480
»	17. — Հիւսիսային Ամերիկային (զանազաններ)	706.875
»	21. — Տիար Ն. Պ. Կիւլպենկեան (Ս. Թ. վարժ. նիւ)	179.535
»	26. — Տիար Ա. Մաքսեան	35.195
»	30. — Կիւլպենկեան Կիւլպ. Հիմնադրամներ (ժառ. վարժ. նիւ)	943.500
»	30. — Տիար Հ. Արեւեան (» »)	47.440
»	30. — Կիւլպենկեան Կիւլպ. Հիմնադրամներ (Ս. Թ. վարժ. նիւ)	380. —
»	30. — վարդապետ Ապետներ (» »)	380. —
»	30. — Այնթապի Հայրնկց. Միություններ (» »)	38. —
»	30. — Բիւրանիոյ » » (» »)	38. —
»	30. — Տիկին Նեսուրեան (» »)	76. —
Հոկտեմ.	31. — Տիար Ն. Պ. Կիւլպենկեան (ժառ. վարժ. նիւ)	1231.792
Նոյեմ.	2. — Հիւսիսային Ամերիկային (զանազաններ)	285.750

		Տ. Յ. Ֆիլ
Նայեմ.	15. — Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան	1000. —
»	15. — " " " " (ընդհ. կարեաց)	296.735
»	21. — Տիար Վ. Գեորգեան	50. —
»	28. — Աբգարեան Աւանդէն (Խնամօր.)	1995. —
»	28. — Տիար Հ. Պրքէ	187.500
»	30. — Պրոֆիլինի Տիկեանց Միութեան (Ժառ. Վրժ.նին)	76. —
Գեկհ.	17. — Տիար Արսաւես Զարգեան	38.280
»	18. — Տիար Սեփան Բանիկեան	3.830
»	29. — Տիկին Գուգունեան	17.595
»	31. — Հիւսիսային Ամերիկայէն (զանազաններ)	812.735
»	31. — Տիկին Արեմիս Գարակեօղեան	350. —

1957

Յունուար	15. — Տիար Յարութիւն Պիլագարեանէն՝ Պոլսքըն (ընդհ. կարեաց)	28. —
»	15. — Տիար Առաքել Եղաբեանէն՝ Յրեզնօ (ընդհ. կարեաց)	38.325
»	22. — Հ. Բ. Ը. Մ.էն՝ Նիւ Եորք (Ամմանի Հերուսեան Վրժ.նին)	609.600
»	22. — Հ. Բ. Ը. Մ.էն (Նպաստ Բերդենեմի առակեցաց)	381. —
Փետրուար	1. — Տիար Արշակ Օսապաւեանէն՝ Ֆիլասթինիա (Ս. Թրգ. Վրժ.նին)	10. —
»	1. — Տիար Թադէոս Թամուզեանէն՝ Եղեմ (" ")	7.500
»	1. — Կիւլ Ալլադեանէն՝ Նիւ Եորք (" ")	7.500
»	1. — Համեստունի Ամերեանէն՝ Թուրքի (" ")	7.500
»	4. — Տիար Առաքել Եղաբեանէն՝ Յրեզնօ (ընդհ. կարեաց)	115.500
»	4. — Գալուստ Կիւլպ. Հիմնարկ.էն՝ Լոնսոն (Ժառգ. Վրժ.նին)	997.500
»	8. — Տիար Երուանդ Հիւսիսեանէն՝ Միլան (" ")	308. —
»	8. — Տիար Յարութիւն Պիլագարեանէն՝ Պոլսքըն (ընդհ. կարեաց)	35.265
»	13. — Տիար Սիրաֆ Դաւիթեանէն՝ Եղեմ (Ս. Թարգմ. Վարժարանին)	7.250
»	13. — Տիար Արեան Մենեանէն՝ " (" ")	7.250
»	13. — Արժ. Տ. Կարապետ Ա. Քնյ. Դաւիթեանէն՝ Եղեմ (Ս. Թ. Վրժ.նին)	7.250
»	13. — Տիար Արսէն Իսկենսերեանէն՝ Եղեմ (Ս. Թարգմանչաց Վրժ.նին)	7.250
»	13. — Բուրճ Ասլանեանէն՝ Զիֆալօ (" ")	7.500
»	13. — Տիար Ճ. Մ. Յովհաննէսեանէն՝ Յրեզնօ (" ")	7.500
»	13. — Տիար Պօլոս Մանուկեանէն՝ " (" ")	7.500
»	18. — Տիար Ներսէս Պ. Կիւլպէնկեանէն՝ Լոնսոն (Ս. Թրգմ. ")	179.550
»	19. — Գալուստ Կիւլպ. Հիմնարկ.էն՝ Լիզպոն (ընդհ. կարեաց)	2992.500
»	26. — Կիւլլոպի Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Նիւ Եորք (Ս. Աստուածածնայ Տանարի նորոգութեան)	393.100
Մարտ	2. — Տիար Սիմոն Ճիւնկեօղեանէն՝ Տիբրոյք (Ս. Թրգ. Վրժ.նին)	8. —
»	2. — Տիար Նազար Հիմալեանէն՝ Նիւ Եորք (" ")	7. —
»	4. — Աբգարեան Աւանդէն՝ Լոնսոն (Խնամաւորութեան)	2060.500
»	6. — Տիկին Մ. Զեյնունեանէն՝ Պոսքըն (ընդհ. կարեաց)	19.650
»	7. — Հարրի եւ Դաւիթ Հէսիսըն Եղայրներէ՝ Փրովսկէն (Ժռ. Վրժ.նին)	196.500
»	18. — Ովսաննա Տէր Յակոբեանէն՝ Պոսքըն (Ս. Թարգմ. Վարժարանին)	9. —
»	18. — Տիար Մ. Միխայիլեանէն՝ " (" ")	9. —
»	18. — Տիար Աւետիս Սվանեանէն՝ Նիւ Եորք (" ")	9. —
»	18. — Կոմիտաս Ակումբէն՝ Ոսթրալիա (" ")	17. —
»	18. — Տիար Ս. Պոյանեանէն՝ Պոսքըն (" ")	9. —
»	18. — Տիար Ա. Խորասանեանէն՝ Փասասկէն (" ")	9. —
»	18. — Տիար Ս. Էմիլիանեանէն՝ " (" ")	9. —

Տ. Յ. Ֆիլս

Մարտ	18. — Տիար Փօլ Ասոյեանէն՝ Փաստեան (Ս. Թարգմ. Վարժարանին)	9. —
»	18. — Տիար Սահակ Վարդանեանէն՝ Բէյսին (» »)	9. —
»	22. — Տիար Հայրապետ Տօսթաւեանէն՝ Պէյրոյ (ընդհ. կարեաց)	25. —
»	22. — Տիար Ճոն Միքայէն՝ Պոսթըն (ժողով. վրձնին)	196.500
»	26. — Տիար Ճորն Կարապետեանէն՝ Երուսաղէմ (ընդհ. կարեաց)	50. —
»	26. — Տիար Գրիգոր Տէր Մասթոսեանէն՝ Ուոքըրքաուն (Խմբաւոր.)	39 400
»	27. — Կիւլ Այվազեանէն՝ Նիւ Եորք (Ս. Թարգմ. վրձնին)	3 700
»	28. — Տիար Ներսէս Պ. Կիւլպէտեանէն՝ Լոնտոն (ժողով. վրձնին)	1379. —
»	29. — Տիար Բարուքիւն Պիլազարեանէն՝ Պոլսոյ (ընդհ. կարեաց)	24 722
Ապրիլ	1. — Հաւրթ Գարակոզեան Հիմնարկէն՝ Նիւ Եորք (Ս. Թ. վրձնին)	390. —
»	5. — Տիար Երուանգ Յակոբեանէն՝ Նիւ Եորք (Ս. Թարգմ. վրձնին)	9. —
»	5. — Տիար Ա. Բարեշանեանէն՝ Բիսթի (» »)	9. —
»	5. — Տիար Կ. Գարակոզեանէն՝ Ֆրէզնօ (» »)	8. —
»	5. — Ալիս Փիւրմանէն՝ Նիւ Եորք (» »)	8 465
»	5. — Մեօհրիւպէ Թիմուրէն՝ Լոս Անճելէս (» »)	8 465
»	5. — Տիար Լեւոն Դաւիթեանէն՝ Քիվլէնս (» »)	8 400
»	5. — Տիար Ա. Հանքլեանէն՝ Պոսթըն (» »)	9 015
»	10. — » » » (Խմբաւորեան)	39 250
»	18. — Տէր Եւ Տիլիկ Կոստէլեանեանէն՝ Տիքրոյ (ընդհ. կարեաց)	39 300
»	18. — Տիար Եղուարդ Մարտիեանէն՝ Տիքրոյ (ժողով. վրձնին)	196 500
»	18. — Տիար Օննիկ Թադիպեանէն՝ Տիքրոյ (» »)	49 125
»	30. — Օր. Թադուհի Մարուհեանէն՝ Պալատ (ընդհ. կարեաց)	15. —
Մայիս	1. — Հ. Պրքէն (Հայ Աւլ. Աւս. Ամերիկ. Բարեկ.)՝ Մայամի (Ս. Թ. վրձնին)	166. —
»	2. — Բիւքանիոյ Վերաճ. Միութեանէն՝ Նիւ Եորք (Ս. Թ. վրձնին)	42. —
»	2. — Տիար Սիմոն Նաւարեանէն՝ » » (» »)	9. —
»	2. — Տիար Գ. Կարապետեանէն՝ Ֆիլադելֆիա (» »)	8 900
»	2. — Տիար Չարլի Ալեքեանէն՝ Ռիչմոնս (» »)	8 600
»	2. — Տիար Սեդրակ Սուլքեանէն՝ Ֆիլադելֆիա (» »)	8 200
»	3. — Տիար Հ. Գալաքեանէն՝ Նիւ Եորք (ժողով. վրձնին)	193. —
»	3. — Հայ Տիկնանց Միութեանէն՝ Պրոքթին (» »)	77 200
»	6. — Հ. Ե. Ե. Կ. Քէն՝ Ֆրէզնօ (Սրբոյ Թարգմ. վրձնին)	9. —
»	6. — Հոնիսիմէ Ասլանեանէն՝ Չիկագօ (» » »)	9. —
»	6. — Տիար Մարքին Աբգարեանէն՝ Տիքրոյ (» » »)	9. —
»	6. — Տիար Գ. Գանիկեանէն՝ Պոսթըն (» » »)	9. —
»	6. — Տիար Մկրտիչ Մամարեանէն՝ Տիքրոյ (» » »)	9. —
»	10. — Կիւլապի Կիւլ Հիմնարկէն (Ս. Աստուածամայ Տանարի նորոյ.)	1080. —
»	10. — Տիար Կարապետ Ղազարեանէն՝ Փրովիսկէն (ընդհ. կարեաց)	90. —
»	10. — Տիար Պալատար Աւագեանէն՝ Փրովիսկէն (» »)	90. —
»	10. — Հ. Ե. Ե. Կ. Ա. Են՝ Քիվլէնս (ընդհ. կարեաց)	9. —
»	25. — Տիար Հ. Ա. Քոլինգէն՝ Օքլէնս (Ս. Թ. վրձնին)	8 500
»	25. — Սառա Խոլիկեանէն՝ Պոսթըն (» »)	8 500
»	31. — Տիար Արամ Սարգսեանէն՝ Ֆրէզնօ (ընդհ. կարեաց)	40 950
»	31. — Տիար Պետրոս Ազատեանէն՝ Սամբրիլ (ժողով. վրձնին)	180. —
»	31. — Տիար Արիս Ալեքսանեանէն՝ Համիլթըն (ընդհ. կարեաց)	95 400
Յունիս	5. — Դասթի վարդանանցէն՝ Նիւ Եորք (ժողով. վրձնին)	155 600
»	5. — Դասթի վարդանանցէն՝ Նիւ Եորք (Ս. Թարգմ. վրձնին)	84 800
»	13. — Տիար Ն. Թաքեանէն՝ Եդմ (» »)	11. —
»	13. — Կիւլ Այվազեանէն՝ Նիւ Եորք (» »)	20. —

Յունիս	13.	—	Համեսունհի Ամբաստանեն՝ Թուլարի (« «)	19.—
»	13.	—	Օր. Ալիս Կիւրեղեանեն՝ Յրեզնո (« «)	9.250
»	13.	—	Իրենա Թումանեանեն՝ Լոս Անճելլոս (« «)	11.—
»	13.	—	Հայաստան Պէյրերիեն՝ Յրեզնո (« «)	11.—
»	13.	—	Տիար Հերի Դաւիթեանեն՝ Նիւ Եորք (« «)	18.—
»	25.	—	Տիկին Փարիզ Զաֆաբեանեն՝ Նիւ Եորք (Խնամաստութեան)	44.505
»	28.	—	Հ. Ե. Ե. Կ. Ք. Կեզրոն. Խորհուրդեն՝ Յրեզնո (Ս. Թ. Վրժ.ճին)	8.300
»	28.	—	Տիար Կարօ Գազեզեանեն՝ Չիքալո (« «)	9.—
»	28.	—	Տիար Վարդան Խաչիկեանեն՝ Չիքալո (« «)	9.—
»	28.	—	Սրբունի Պոստեանեն՝ Նիւ Եորք (« «)	9.—
Յունիս	1.	—	Տոք. Գեղամ Կոֆեանեն՝ Քլիվլենս (Ժուղ. Վրժ.ճին)	96.250
»	1.	—	Տիար Գարեգին Տեմիրեանեն՝ Քլիվլենս (« «)	48.125
»	13.	—	Տիար Արսաւես Զարգեանեն՝ Օշրնայս (ընդհ. կարեաց)	53.060
»	18.	—	Կիւլլապի Կիւլլեկեկ. Հիմնարկութեան 1956ի (Ս. Թ. Վրժ.ճին)	360.—
»	18.	—	» » » 1957ի (Ժուղ. Վրժ.ճին)	900.—
»	22.	—	Տիար Կարապետ Իզմիրեանեն՝ Սան Ֆրանսիսկո (ընդհ. կարեաց)	7.650
Օգոստ.	8.	—	Տիար Պերն Պապայեանեն՝ Ասիս Ապէլա (Ժուղ. Վրժ.ճին)	215.040
»	15.	—	Տիար Ոսկան Պէրիւրեանեն՝ Պրոնֆո (ընդհ. կարեաց)	6.—
»	20.	—	Տիար Զարեն Մուքաթեանեն՝ Լոնսոն (Ժուղ. Վրժ.ճին)	304.500
»	27.	—	Տիկին Ն. Դալֆայեանեն՝ Յունիքը Սիքի (ընդհ. կարեաց)	5.790
»	28.	—	Տիկին Աբոլլոնիա Սողիկեանեն՝ Չիքալո (Ս. Թ. Վրժ.ճին)	9.—
»	28.	—	Տիար Պօղոս Զօպանեանեն՝ Բէյլին (« «)	18.500
»	28.	—	Տիար Վ. Էդոյեանեն՝ Սաֆրանքո (« «)	9.—
»	28.	—	Տիար Հայկ Դավուհեանեն՝ Նիւ Եորք (« «)	77.500
Սեպտեմ.	1.	—	Եկեղ. Տիկնանց Միութեանեն՝ Էվընսթըն (Ս. Թ. Վրժ.ճին)	36.—
»	13.	—	Տիկին Յ. Սեմերեանեն՝ Պալմաս (ընդհ. կարեաց)	5.200
»	23.	—	Աբգարեան Աւանդեն՝ Լոնսոն (Խնամաստութեան)	1080.—
»	26.	—	Տիար Սահակ Սալեանեն՝ Յրեզնո (ընդհ. կարեաց)	39.250
»	30.	—	Կիւլլապի Կիւլլեկեկեան Հիմնարկութեան (Ս. Թ. Վրժ.ճին)	193.750
»	30.	—	Համասեբ. Վերաւ. Միութեանեն՝ Նիւ Եորք (« «)	146.450
Հոկտեմ.	1.	—	Տիար Գրիգոր Պարոնեանեն՝ Լոս Անճելլոս (« «)	9.—
»	1.	—	Արնի Աւեսեանեն՝ Յրեզնո (« «)	9.—
»	1.	—	Տիկ. Լուսի Կիւրիւնեանեն՝ Ֆիլասէլֆիա (« «)	9.—
»	1.	—	Լիլի Գասպարեանեն՝ Սաֆրանքո (« «)	9.—
»	1.	—	Տէր Եւ Տիկին Գլապեն՝ Փաստեան (« «)	9.—
»	1.	—	Եկեղ. Տիկնանց Միութեանեն՝ Փաստեան (« «)	9.—
»	1.	—	Տիկին Պերրա Նանտրեանեն՝ Նորք Պերկեն (« «)	9.—
»	1.	—	Տիկին Ազնիւ Մետրոպեանեն՝ Նիւ Ճըքսի (ընդհ. կարեաց)	3.940
»	1.	—	Հ. Բ. Ը. Միութեանեն՝ Նիւ Եորք (ընդհ. կարեաց)	1800.—
»	1.	—	Տիար Ճէյմզ Դաբրիէլ՝ Լոս Անճելլոս (Ժուղ. Վրժ.ճին)	180.—
»	1.	—	Տիար Սարգիս Տիարպիւրեանեն՝ Նիւ Եորք (ընդհ. կարեաց)	720.—
»	1.	—	Տիար Ալպեր Մարտիրոսեանեն՝ Բէքըրսթըն (Ժուղ. Վրժ.ճին)	180.—
»	2.	—	Սեֆերեան Եղբայրներեն՝ Ասիս Ապէլա (« «)	199.500
»	5.	—	Տոք. Ազնիւ Իսրայէլեանեն՝ Պոլլարքըն (ընդհ. կարեաց)	19.500
»	10.	—	Տիար Ա. Օսապաւեանեն՝ Պրոնֆո (« «)	7.820
»	28.	—	Տիար Յարութ. Պիլազարեանեն՝ Պոլլարքըն (ընդհ. կարեաց)	39.700
»	28.	—	Աբգարեան Աւանդեն՝ Լոնսոն (Խնամաստութեան)	1096.500
»	31.	—	Հ. Բ. Ը. Միութեանեն՝ Նիւ Եորք (ընդհ. կարեաց)	1800.—

Տ. Յ. Ֆիլս

Հոկտեմբ.	31.	—	Կիւլլապի Կիւլպենկեան Հիմնարկութեան (Ս. Թ. Վրժ. Երկ)	360. —
»	31.	—	» » » (Ժառանգ. Վրժ. Երկ)	1260. —
»	31.	—	Տիար Յ. Մանասերեանէն՝ Փրէսթոն (ընդհ. կարեաց)	18. —
Նոյեմբեր	1.	—	Տիար Արա Եարսթէն՝ Նիւ Եորք (Ս. Թ. Վրժ. Երկ)	9. —
Դեկտեմբ.	3.	—	Գալուս Կիւլպենկեան Հիմն. (Ս. Յարութեան Տանարի Եորդ.)	997.500
»	10.	—	Տիկին Մարի Գալթայեանէն՝ Պէլմար (ընդհ. կարեաց)	7. —
»	11.	—	Ալմաս Դասապեանէն (Փիթըր Մէյսըն) Նիւ Միլֆորս (զգր. շի- նութեանց)	2145. —
»	12.	—	Այնթապի Հայրենակց. Միութեանէն՝ Պոսթըն (Ս. Թ. Վրժ. Երկ)	19. —
»	12.	—	Տիար ձորն Պէյլերեանէն՝ Տիբրոյր (» »)	18. —
»	12.	—	Տէր Եւ Տիկին Ապլանէն՝ Չիքապո (» »)	9. —
»	12.	—	Բիւքանինոյ Վեր. Հայր. Միութեանէն՝ Ամերիկա (» »)	43. —
»	12.	—	Տիար Թադէոս Թամուզեանէն՝ Եդեմ (» »)	9.500
»	14.	—	Տիար Արաւեա Չարպլեանէն՝ Օքսֆորդ (ընդհ. կարեաց)	70.820
»	15.	—	Տիար Դրիգոր Տէր Մասթրոսեանէն՝ Ուոթըրթաուն (Խմբ. Երկ)	39.000
»	17.	—	Տիար Երուանդ Հիւսիսեանէն՝ Միլան (ընդհ. կարեաց)	720. —
»	17.	—	Բուքին Նազարեանէն՝ Սիմպլերի (» »)	9. —
»	17.	—	Տիար Սանթիակո Նազարէն՝ Սան Պերնանսո (» »)	117.550
»	19.	—	Տոք. Ազնիւ Իսապիլեանէն՝ Պոլսըն (» »)	46.800
»	19.	—	Տիար Ա. Էստրեանէն՝ Պէլմոնդ (» »)	7.200
»	31.	—	Տէր Եւ Տիկին Դրապէ՝ Փասսաթենա (Ս. Թ. Վրժ. Երկ)	18.500
»	31.	—	Տիար Չարլի Աբրահամեանէն՝ » (» »)	9.200
»	31.	—	Տիար Գ. » » (» »)	9.200
»	31.	—	Տիար Սեփան Փիլիպպոսեանէն՝ Ֆիլասէլֆիա (» »)	38.500
»	31.	—	Տոք. Վ. Նեսուրեանէն՝ » (» »)	38.500
»	31.	—	Ոմն (» »)	2.600

Խոր երախագիտութեամբ կ'ուզենք ծանուցանել այստեղ՝ թէ ԳԱՆՈՒՍՏ ԿԻԻԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ Պատուարժան Վարչութիւնը Ս. Աթոռոյս կրթական, մշակութային եւ խնամաստարական գործերուն համար յաշկացուցած է տարեկան 15,000 լիրա ստերլին, առ այժմ երեք տարուան շրջանի մը համար:

Առաջին տարուան հաւելոյն մաս մը գումար Ս. Աթոռոյս կողմէ ստացուած է արդէն, ներկայ 1958ի տմարական տարւոյն ընթացքին:

Արագին կ'օրհնենք յիշատակը հանգուցեալ Գալուս Կիւլպենկեանին, հալ ժողովուրդի մեծանուն զակին, եւ Կիւլպենկեան Գերդասանի ննչեցելոց. եւ անոնց կենդանի շառաւիղներուն եւ Հիմնարկութեան Վարչութեան անդամներուն կը մաղթենք արեւատարիւն եւ յաջողութիւն յամենայն գործս բարիս:

31 Մարտ 1958

Պատրիարքարան Հայոց, Երուսաղէմ

ՏԻՐԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

«ԱԻՈՆ»-Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՆԸ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՒՆՆԵՐԸ

ՃՐԱԳ (Գիրք Դ.) - Ա. Ա. Պետրիկեան: Նուէր Ամերիկայի Հայ Աւետ. եկեղեց. Ընկ.էն
ՊԱՅԳԱՐ - Նոր Տարւոյ Բացառիկ - 1957: Նուէր «Պայքար»էն:
Բազարատ Թեւեանէ (Կ. Պոլիս) ստացանք. —
ա) ՎԱՆՕ ԵՒ ՄԱՐՕ - Ատրինէ Տաորեան: ք) ԵՐԶԱՆԻԿ ՏԱՐԵԳԻՐԲ (1957):
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՒՆ (Ա. Ե. Բ. Հատորներ) - Խաչիկ Վ. Աթանասեան (նուիրատու):
Դէորդ Յ. Պարսումեանէն ստացանք. — ա) ԳԱՆՁԵՐՈՒ ԿՂԶԻՆ:
ք) ՔԱՆԱՄԵԱԿ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ:
ԱՂԲԻՐՆԵՐՈՒ ՀՈԳԱՅՈՒՆԵՐ - Վեր. Փիթըր Մարշըլ: Նուէր Քրիստ. Զանից Ընկ.էն:
ՅԱՐԳԱՆԲ 20-ՆԵՐՈՒՆ - Պէյրութ, Տպ. «Մշակ»: [ղեկավարութեամբ:
Մեծ ՀԱՄԵՐԳ - Գուսան երաժշտ. Միութեան 25ամեակին առթիւ, Բարսեղ Կանաչեանի
ԿԵԱՆՔԻՍ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅՈՒՆԻՐՆԱԿԱՆ ԳԻՐԲ - Ա. Ե. Բ. Հատորներ: Մաշտոց
Աւագ Քնյ. Ոսկերիչեան (նուիրատու):
ԱՐԱՐՈՂՈՒԹՒՆ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻ - Բարգէն Վրդ. Վարժապետեան (նուիրատու):
CONSECRATION SERVICES - Armenian Apostolic Church of Richmond, Virginia.
ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱԼՊՈՄ - Բ. Շարք, Թիւ 7: Թուման Թումանեց (Թորգոմ): Հրատ. Ե.
ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ - Հրատ. Ե. Նուէր ըստ նախորդին: [նուէր Աւոյի:
Յակոբ Յակոբեանէ ստացանք. — ա) ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՎԱՆՔԵՐԸ - Հ. Համա-
գասպ Ոսկեան: ք) ՏԱՐՕՆԻ ԱՐԾԻՒ - 7 Տարի:
ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ - Շահան (նուիրատու): Պոսթոն, 1955:
ԸՆՏԱՆԻՔ - Շահէն Թաթիկեան: Նուէր Յ. Հալլահեանէ:
Խաչիկ Վ. Աթանասեան կը նուիրէ. — ա) ԱՆԱՌԱԿ ՈՐԴԻՆ: ք) ԱԻԵՏՈՒՄ: գ) ԳՈՂԳՈԹԱ:
ՍՄԲՈՏԱՅ ՍՊՈՐԱՊԵՏԻ ՏԱՐԵԳԻՐԲ - Վենետիկ, Ա. Ղազար, 1956:
ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆ ԱՆԹԷՊԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 33րդ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈ-
ՎԻՆ - Տ-9, 1956: Նուէր Գ. Պողարեանէ:
ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ - Թլկատինցի, Հալէպ, 1957: Նուէր ըստ նախորդին:
Հ. Վարդան Թէքէեանէ ստացանք. —
ա) ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱՅ: ք) ՀՈԳԻ: գ) ՔՐԻՍՏՈՍ ԱՍՏՈՒԱԾ ՄԵՐ:
դ) ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉՆԵՐԸ ԽՈՒՆԻՅՈՒՆ ԹԷ ԽԱՐԵՅԻՆ: Ե) Ս. ՀԱՂՈՐԳՈՒԹԻՒՆ:
զ) ԵԿԵՂԵՅԻՆ - ԵԿԵՂԵՅԻՆԵՐ: Է) ԵՍ ՄՈՐԳՈՒ ԶԵՄ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՐ:
SELECTED ARMENIAN SONGS - Piano arrangements by Arakel Tatian. Donated by
The Detroit Women's Chapter of the A. G. B. U.
ԾՈՎԵՐՈՒՆ ՊԷՍ - Հայկ Շիրոյենց (նուիրատու):
ՊԱՏՄՈՒԹՒՆ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԻ - Կ. Սասունի (նուիրատու):
ՍԿՈՒՄԻՔ ՈՒԹ ԶԱՆԵՆԻՅ ԾԱՐԱԿԱՆՈՅ (Մեքենագրուած):
ՅԱՐԶԱԿՈՒՄ ԱԳՈՒՄ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ - Օթթօ Կոլուման: Թրգմ. Մ. Սիսակ (նուիրատու):
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ - Տարեգիրք (1957): Նուէր Հ. Համագասպ Ոսկեանէ:
ՄՈՅԿԵՐՈՒՆ ՏԱԿ - Զարուհի Պահրի (նուիրատու):
ՀԱՃԸՆԻ ՈՒԹԱՄԱՅՆ ԳԻՒՅՈՋՆԱՄԱՐՏԸ (Բ. Տպ.) - Սոկրատ Յ. Թէրզեան (նուիրատու):
ՊԶԱԿԱՆԱԳ ԿԻԹԱ - Թրգմ. Հայկազուն Ս. Տէտեան: Նուէր Յարթ. Սարախարեանէ:
ԿԱՐԱՊԻ ԵՐԳԵՐ (Քերթուածներ) - Յովհ. Այանեան (նուիրատու):
Բէքինի Ազգային Մատենադարանէն ստացանք 9 Անգլերէն գիրքեր:
ՆՈՐԷՆ ՇԻՆԵՅ - Ներսէս Ս. Սարեան (նուիրատու):
ԵՐԱԺԻՇՏ ՌՈՒԲԷՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ - Օշական Արդ. Մինասեան (նուիրատու):
ՔՍԱՆՀԻՆԳՍԵԱԿ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՅԻՆՈՅ Ութըրթաունի, 1957: Նուէր Հոգ. Հովիւէն:

A HOUSEFUL OF LOVE - Marjorie Housepian (donor). [Պողարեանէ :
THE COMPLETE WORKS OF ALFRED LORD TENNYSON - Նուէր Նորայր Եպս.
EMMAUS - Pierre Duvignau. Նուէր Սուրէն Եպս. Քէմհանեանէ :
ԵՐԿԻՐ ԽՈՒՎԻՒՐ - Արմէն Անոյշ (նուիրատու) :

«Պատանեկան Մատենաշար»էն ստացանք 6 Հայերէն գրքոյկներ :
ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ - Նուէր Ս. Սթոռոյա Տպարանէն , 1957 :
ԵՐԿԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆՔ ԱՐԵՒԱՂԱՅԻ Հայց. Ս. Եկեղեցւոյ (Հայերէն եւ Անգլերէն) : Դաշնա-
ւորից Վարդան Սարգսեան : Հրատ. եւ Նուէր Թորգոմ Վրդ. Մանուկեանէ :
ԿՐԹԱ - ԴԱՍՏԱՐԱՅԶԱԿԱՆ ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ - Օ. Դ. Եազ (նուիրատու) :

A CATECHISM OF CHRISTIAN INSTRUCTION - Archbp. Khoren Narbey. Նուէր
Կալիթայի Ս. Նազարէթայ Եկեղեցիէն : [Գաթիկեանէ :

ՏԵՂԵԿԱԿԻՐ Ս. ԹԱՐԳՄ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 1956 - 1957 ՏԱՐԵՇՐԶԱՆԻ - Նուէր Կիւրեղ Վրդ.
REPORT OF THE SPECIAL COMMITTEE ON THE PROBLEM OF HUNGARY -
United Nations General Assembly Official Records.

THE DIVINE LITURGY OF THE ARMENIAN CHURCH - Sponsored by the ACYOA.
Նուէր Առնակ Քնյ. Գասպարեանէ :

ԾՐԱԿԻՐ ՈՒՍՄԱՆՅ ԺԱՆԱՆՂԱՌՐԱՅ Վարժարանի Ա. Բ. Գ. Դ. Դասարանաց եւ Ընծա-
յարանի Ա. Բ. Գ. Տարիներու (Մեքենագրուած) : Պատրաստեց Հայկազուն Եպս. :

POSTAGE STAMPS OF ARMENIA (Parts I. II. and III.) - S. D. Tchilingirian & P. T.
Ashford. Presented by «The Armenian Mirror Spectator».

Վահէ - Վահեանէն ստացանք 17 Հայերէն գիրքեր :

Վահրամ Մալեան կը նուիրէ 3 Անգլերէն գիրքեր : [Հ. Բ. Ը. Մ.էն :

ՇՈՐԱԿԱՆ ՀԱՅՈՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ (Հատոր Ե.) - Հ. Ղևոնդ Վ. Տայեան : Նուէր
ՎԱՂԱՐՇՈՊԱՏԻ ՊԱՐ (Մշակում Դաշնամուրի համար) - Ա. Բաբաջանեան : Նուէր Զաւէն
ՍԵՐՈՔ ԱՂԲԱՐ - Ն. Լ. Մանուկ (նուիրատու) : Նիւ Եորք, 1957 : [Վրդ.է :

DINNER AT OMAR KHAYYAM'S - George Mardikian (presented by the author).

Ս. Թարգմանչաց Վրժ.ի Տեսչութենէն ստացանք 14 Հայերէն եւ 31 Յրանսերէն գիրքեր :

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. - Վեր. Ա. Զ. Եղոյեան : Հալէպ, Տպ. «Մարանաթա» :

ԴՐՈՒԱԿՆԵՐ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՑԻՆԵՆ - Աւետիս Դ. Թէքեան (նւրտ.) : Պէյրութ, 1957 :

ԱՐՑՈՒՆԻ ԾԻԹԵՐ (Քերթուածներ) - Գէորգ Ս. Ճինիվիզեան (նւրտ.) : Երուսաղէմ, 1957 :

ՊՇՏՈՆ ԵՒ ՊԱՏՄԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱԿԱՒԱԳՈՅ ԵԿԵՂԵՑ. պաշտ. ընթացքին (Մեքենագր.) :

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ - Վազգէն Շուշանեան : Հրատ. եւ Նուէր «Էտման»ի :

ՆՈՅՆԱՆ ՏԱՊԱՆԸ (Արաբերէն) - Սարգիս Յրատըգեան (նուիրատու) :

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՊԱՏՄԱՆՈՒԹԻՒՆ (Ա. եւ Բ. Հատորներ) - Հայ. թրգմ. Յովհ. Գ. Ճէտիտեան :

Նոյնը, Գ. Հատոր - Հրատ. եւ Նուէր Քրիստ. Զանից Միութեան : Պէյրութ, 1957 :

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԴԱՍՍՎԱՆԴԱՆ ՄԵԹՈԴԻԿԱ - Ա. Ս. Ղարիբջան, 1954 :

Եզուարդ Պողպատեանէ ստացանք. -

ա) ԱՐՈՒ ԼԱՂԱ ՄԱՀԱՐԻ (Բ. Տպ.) - Աւետիք Իսահակեան : Հրատ. «Էտման»ի :

բ) ՍԻՄՄԱՆԹՈ ԵՒ ԽԱՅԷԶԱՐԷ (Բ. Տպ.) - Յովհ. Շիրազ : Հրատ. «Էտման»ի :

ԶԱՐԵՆՑ - Վահան Նաւասարդեան : Հրատ. եւ Նուէր «Յուսաբեր»ի, Դահիրէ :

ԺԱՄԱՆՑ - Ա. Հայկազուն : Նուէր Դահիրէի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանէն :

THE SEVEN CAPITAL SINS - Rev. M. D. Forrest.

DAR EL TIFL - Jerusalem. Annual Report 1954-1956. (English & Arabic).

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻԶ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ - Տիթրոյթ (1931-1956) - Հայերէն եւ
Անգլերէն - Նուէր Առնակ Քնյ. Գասպարեանէ :

Յրանչիսկեանց Գեր. Կիւսթոտէն Նուէր ստացանք. -

a) DISCOVERIES AT ST. JOHN'S 'EIN KARIM - 1941-42. Fr. Sylvester J. Saller.

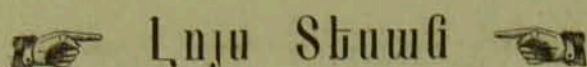
b) EXCAVATIONS AT BETHANY - (Author same as above).

Տիկ. Լուսիա Մխիթարեանէ ստացանք Դիւտ Մխիթարեանի հետեւեալ երկու գիրքերը.

ա) ՊՐԱԶԻԼԱԶՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ : բ) ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ :

ԻՄ ՅՈՒՇԵՐԸ (Գ. Հատոր) - Վահան Փափազեան (նուիրատու) : 1957 :

(Շարունակելի)

ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԳՐԱԳԷՏ-ՔՆՆԱԴԱՏ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գ Ա Ս Ա Գ Ի Բ Է

(Բ. ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ)

ՄԱՔՈՒՐ ԹՈՒՂԹ ԵՒ ՇՔԵՂ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Էջ՝ 688

Գին՝ ՄԵԿ Աթերլին

Սուրիա - Լիբանան 10 Լ. Ոսկի, Ամերիկա 5 Տոլար, Ֆրանսա 1500 Ֆրանկ:

ՏՊԱՐԱՆ ՄՐՈՑ ՅԱԿՈԲՆԱՆՑ

ՀՐԱՆԳ Բ. ԱՐՄԵՆԻ

ՊԱՊ ԱՐԺԱԿՈՒՆԻ

(Պատմա - Բանասիրական երկասիրութիւնը)

Էջ՝ 318

Գին՝ 250 Ֆիլս

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐՆԵՐ

Գ Ր Ե Ց

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

Էջ՝ 216 ➤ ➤ Գին՝ 150 Ֆիլս

تصدرها - بطريكية الارمن الارثوذكس المدير والمحرر المسؤول - صاحب النباة الاسقف هايكازون أبراهميان

العدد - ٣

تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس

مارس - ١٩٥٨

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.

Editor - Bishop Haigazoun Abrahamian. Armenian Convent, Jerusalem.

Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.